

TRUTH CENTERED TRANSFORMATION

MODULE

PUR GIKA TELO NGAPWONY

Itabu me alokaloka kosipokin iateni: Pur v3.2. Twer me loko itabuni owok {Copyright} ©2019^[1]_{SEP} Lobo korucakin, Poniks Arisona, United States me America. www.reconciledworld.org

Tic Ni owok di beo kidud kope me winyere kede wegi diru kii ruom kamalo-Kopao en di ecacal 3.0 license. Oyei Ni kopao en di oko cuko cunyi pi kopao di iko Gabe, iko Gabe di lubere kede kope gi:

Yei kede ruom mere- yin miero iyei kede ruom me ticni di iko keto iye kope kaluberegi: Copyright @2016 Lobo Korucakin, (www.reconciledworld.org) Kalubere kede winyere me-Kopao en di acacal-3.0 license. Pi wudo ngec atotoi, nen www.creativecommons.org

Likame ebedo me ud me sente – cenge mogo yin likame itwero tic kede kope gi pi ud me sente.

Kame di cunyi Mito tako itabuni, nen be ikubere kedewa i info@tctprogram.org.

Tienge kame kojurao gi dedede, okwanyo kii Baibuli Kacil {Holy Bible}, New Internationa Version, 'NIV', kwanyo kenekene kame di onyuto. Kopyright@1973, 1978, 1984, 2011 di beo kibut Bibilika, Inc, TM, otio kede dibeo kii twero me Zondevan, Twero Dedede dong but Jome Lobo Dedede. All rights reserved worldwide.

www.zondevan.com. "NIV" kede "New international Version" obedo nying me cat kowandikin kede lobo me United States kame ki tie kede twero kame iswil omio gi twero me cat di beo kii twero me Bibilika, Inc. TM.

Di Pwodi Liki Geo

Ikwenyar kitegelikina but ngapwony kame mako Itabu me Pur

Itabuni tie kede adulion me pwonyere tomon. Adulion ongwon acako me pwonyereni miowa ngec me pur di musingi mere ocungo ikom Baibuli. Piento tice kamako pur opopokun di lubere kede itok, aloka loka me kare me iporo kede ooro, kede kadedere kapapat kame Jo wokie, diru me pur kame tie iye itabuni gwako wikope angere bala nat: lobo, miyo mere, poti, jame kadubo cam kede gwoko leini. Wikope gi kotwero tic kede ikadedere kapapat kame wan obedunu iye, dodi dokon dul pwonyere gi kotwero tic kede iadul wu.

Wan otio kede anapeta me pur iyongayo kame Rubanga Mito. Pur ariki sek, me gwoko anyakini kede gwoko jame kame Rubanga ocweo, dokon owudo ngec akato ki but joo diru me pur pi woto itabu me pwonyereni. Do akadi di amanono, wan likame obedo jo kame ngeo kop kamako pur tawatwal, aso pi mano, temuno ngingico adulion me pwonyere me 5-9 dokon ikaruno tic kede tam me jo diru me pur me kakame yin itie iye no di iko medo tam gi ikom jamno me tic nogi pi mino pwony ni wokiepone kamitere. Dul pwonyere me ajikini bino mini esawe me cweno yik me tic kede diru kame iudo ii kitabuni amotoko iud pwonyere ace ibut jo diru me kakame itie iye no, ibut abumente, arabo ibut ikodeta ace.

Kame Jo me adulio wu likame puro cam arabo gwoko leini, dwong mere be ipore lunyo itabuni kede itabu ace kame mako kop me dongo timo sente ki cato wil katitino.

Yikere me pwony

1. Som gikame **Telo Ngapwony** iber, tien atot atota kame twerere, ket lama ikom giasomani arabo itim iwandik inget itabu no tucel pi konyi yutuno kope kapir gi tek.
2. Ngingico **kope kapir gi tek** pi buli dul pwony acel acel tetekeny ingei gi kame idue asomo pore siao kii dul pwony no dedede.
3. Som **giawandik** dedede sek.
4. Ngibuco neno iber **jamini me tic** kame mitere kii dul pwony acel acel di iko cweno Cal Agoa kame imito tic kede kii dul pwony no.
5. Nen be inao kede **giatima** acel acel kii dul pwony bala nat (nyuto tukere, cal agoa). Ikaruno tinao nyuto gi kede jo diakal ni amotoko jowoti.
6. Ter kare me **ilega** wek rubanga yik cuny idue kasomo, wek idue kasomo twer winyo nyo en kame Rubanga Mito negi winyo, dokon wek En ikome en kame ekonyi pwonyo itabu ni. Yutuno be di beo ki teko ka Rubanga en koyaro twero loko kuo me jo.

Epone me Tic kede Gikame Telo Ngapwony

1. **Tam ka Pir Gi Tek kede Jame me Tic:** Dul pwony acel acel gere kede adul ni.
 - a. **Tam ka Pir gi Tek** – Magi en obedo tam kadongo kalamo kame idue kasomo pore tieko dul pwony no di kiniang iber. Ter kare me temuno ngingico di iko neno iber be idue oniang tam kadongo gi kiya jikini me dulpwony no.
 - b. **Jame me Tic** – jamini me tic kame mitere me dul pwony acel acel konapo kakaler.
 - i. **CAL AGOA** – Komito wandiko gi kaman. Kopore woto gi sek di pwodi esawa.
 - ii. Wan omio tam me bedo kede papulan adongo me cal, ebao katar, arabo ebao me enon me tic kede ekodet kadwong.

iii. Etie iyer Nin pi tic kede itabu katelo idue. Dul giasoma Moroni kenekene kame upere kede itabu me idue kowandiko kaman: (SG).

2. **Icorakin but Ngapwony:** Magi obedo icorakin kitegelekina kii dul pwony kame konyi telo pwonyere iber. Likame yin ipore nywako gi kede idue kasomo. Som gi sek tetekeny yin itwer yikere bala kame yin iyaro oot telo kede leno tam kede giatima. Dokon peny mogo da owandiko adwokk gi iyore kitegelikina pi konyin ngapwony ngeno nyo en kame pore wok ibut idue. Magonogi likame obedo adwokini kocwiny kenekene, do gida kitie adwokini kabeco.

Dul Pwonyere me 1: Piny tie me ka Rubanga

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Lobowa kede giacwea dedede obedo me ka Rubanga, dokon ewinyo mulem ikom gin dedede.
2. Wan opore nu gwoko lobowa kiber pien ebodo me ka Rubanga.

Jamini me Tic

1. Kads kame gimoro li kiye/papulan (10-20 pi buli ekodet)

Nyuto pwony

Itabu ni mako kop me pur. Wan oyarunu oot siao igi kame Baibuli pwonyo wa iye ikom kop kamako pito leini kede cam kede pur kede epelu ka Rubanga karacel kede megwada kii gwoko lobo.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Epone mene en kame yin iketo kede komi itic me pito leini kede cam? (Bed kede ka gwoko leini kede cam, pur cam mogo, cat cam, kede icegun go da.)
- Ngai en kame won lobo kame yin ipuro kede daro leini iye no? Epone mene en kame gin kidoko kede wegi lobo nogo?
- Pinyobo en komio lobo odoko me wel?
- Yei mene en kame jo tie kede ikom lobo kii adul wu? Benyo, lobo nono miyo? Benyo, jo tero lobo nono be ilam tie iye?

Lobo tie gime wel ika bedere atot me piny Kan. Woto newa cam, etie kabedo me leini, dokon wada ogero mierewa iye. Lobo obedo dul me cwec ka Rubanga dokon Baibuli tot kede rieke me pwonyowa wel mere kede tien kop kamake.

Pi wan niang iber neno me Baibuli ikom tie me piny ni kede gi dedede kame tie iye, oporenu niang apokapoka idiere diere me gikame Baibuli yamo kede epone kame itok wa nene kede, kede dokon epone kame oyere kede.

Piny Tie me ka Rubanga

TIC IEKODET KATITDI

Icorakin But Ngapwony: Mi ekodet acel acel kad agimoro li iye 10-20 pi gin wandiko arabo me timo gatima ni.

Kii ekodeta wu, yerunu gi DEDEDE kame mitere me gwoko leini kede cam kede pur bala nat:

- Jame me tic
- Gitic me cing kede icumai kame upere kede kare acel acel
- Jame kamitere me mino cam dongo

1. Wandiko arabo goi tam acel acel ii kad.
2. Di iko ngingico kad nigo di iko yeko gi ii atukito are: atukit acel me me ojame dedede kame mako Rubanga kede ocelu kame mako dano.

MINO ADWOKINI

- Nyo kame tie ii atukit me ojame Nin kame mako Rubanga?

- Nyo kame tie ii atukit me ogame Nin kame mako dano? Benyo, yin iko udo gimoro kame likame mako Rubanga?

LENO TAM IEKODET KADWONG

Som Iswillia 10:14 kede Sabuli 24:1.

- Ngai en kame Baibuli yamo be en kame won jame dedede? Dwong me kop ni en nyo?
 - *Rubanga timo. Rubanaga otime di jame dedede oko bedo meege. En egeno wan pi gwoko giacwea megen, do gin kitie megen.*
- Kame di kop no tie ateni, ngai do en kame tie won lobo kame yin igwoko iye leini kede puro no? Ngai en kame won jame tic me cing go?
 - *En Rubanga.*

Som Agege 1:1-10, 31.

- Iparo be Rubanga winyo benyo pi kop kamako giacwea meege? Pi kop kamako lobo kame yin itie pito iye leini kede puro no?
 - *En elwongo giacwea mege dedede be beco kii Agege 1.*
- Yin iparo be Rubanga mito ne wan paro nyo ikom giacwea meege?
 - *Wan opre nu Mino pwoc pien ebedo giamia kabere.*
 - *Wan oporenu par ikome bala gia ber.*
- Iparo be Rubanga Mito newa tero giacwea meege benyo?
 - *Emito newa gwoko gi, kede genere, di opito gi.*
- Benyo, otieunu mako giacwea bala etie me wel amalo kibut Rubanga?

LENO TAM IEKODET KATIDI

Yote mege en kame oudo koto yin ikaruno mako kede lobo ni, paco ni, kede jame dedede kame di iniang be gin me ka Rubanga di dokon gin kitie me wel amalo kibute?

LENO TAM IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: Som itatam kalubo ni.

Diakale Adek kame Gwoko leini kede kame Puro

Kii adul Moro acel, Jo dedede oudo obedo jopur kede jodar leini. Toto me diakale oudo tie kede poti katitino me pote dek me pito giakale gi, do lobo alac oudo kotio kede me puro kodere me pone are kame oudo Cato yoyot. Lobo nono oudo tie iwi moru di pure da tek. Oudo maro winyo Jo di yamo iya jikini mere be, “Lobowani kony mere li kwanyo egwoko waan jo can wek kur otoi erume.” Otie kede itatam kamako diakale adek kame gwoko leini kede puro cam kii adul nini.

Diakal me agege otio itek kalamo icegun. Papa me paco oudo Mito puro cam kame tot twatwal buli mwaka, en bin eko yero tongo yen dedede piny tetekenye wek eud arora kalac me pur. Dokon en eko udo rieke me kello pi koromo di beo ki en baparo pi kame bin ngakio mere bwobwongo kede poto mere. Ewinyo itatam awok ibut adulon me kio kame mako epone me tic kede yen me neko jame kadubo cam kede me nyano wok me cam di dwong. Ewaco e emitu tamakino timo gi dedede kame etwero me woto cam katot abongo tic atek.

Diakal me are oko niang epone kame pi odoko nonok kede iadul kii lobo mere (pien ngakio mere obaparo pi pi beo ikom jamini apita megge) di dokon eda likame eko dagi pito gimoro iadul nono. En oudo eyamo be lobo no obedo woto cam atos twatwal pi mwakini kanyape omio ibecokina ne lobo no ber do wbenyoei pi mwaka acel. Bed bala gino omio kakame en epuro odoko titidi, en eko keto gen but Rubanga pi Mino gi jame korem. En kede dako mere eko kwano Rubanga pi Mino winyo ikom cam gi buli mwaka, dokon gin oudo kigabo cam gi mogo but Jo me adul gi kanono kame rem me cam tie negi. En karacel kede idue megge eko bedo timo tic me

pito cam kede dono poto buli ceng. Gin dedede karacel kiko bedo tic me lego rieke kibut Rubanga pi Mino gi ngeno gikame pore kede kalikame pore atima. Gin kiko penyo tam kibut jodiru me adul gi dikiko niang me kipore pito kodere mokgo kame keto naitrojen ilobo pi dwoko amio iye. Gin kiko pwono Rubanga pi gi dedede—pi liobo, pi cam, pi teko me tic, pi kot, kede pi ceng.

Diakal me adek kiadul bin likame singo tero kare gi igwoko lobo gi. Kiyamo ne buli dano iadul be lobo gin en arac atwal atwala. Leini gi bin tie dudubo lobo dokon wen pi da olelere kede cete me jo. Gin kipuro epone me cam acel kame likame oko paparo kane ibuli mwaka. Buli mwaka acel acel gin likame kikao cam kame romo gwoko paco pi dwete kanyape. Me ajikini mere gin kiko Cato poto no ne ngakio gi acel di gin kiko dak iadul ace.

- Benyo, ngai en timo gikame nyuto be Rubanga en won lobo?
 - *Diakal me are - ngapur, dako, kede idue.*
- Nyo en kame bin gin kiko timo kame nyuto kakaler be Rubanga en kame won lobo?
 - *Lego pi rieke.*
 - *Lego pi cam.*
 - *Geno Rubanga pi mic but gi.*
 - *Kigabo cam gi but icegun kame rem me cam bin tie negi*
 - *Kimoo tam kibut jodiru pi ngeno epone kamiero kiti kede lobo gi kiber.*
 - *Kipito kodere kame naitrojen opong ikom gi pi dwoko amio me lobo.*
 - *Kipwoyo Rubanga pi gi dedede.*
 - *Kitimo tic itek ikom lobo gi.*
- Epone mene en kame manono obedo dipat kede epone kame jo ace tio kede, dokon kede epone kame gin ki yei kede?
 - *Oot yei be lobo rac.*
 - *Timo gimoro kenekene ribaro kede jamini kame dubo lobo, be pi nyano ruom me cam (totongo yen dedede piny tic kede poison, cobuno keto tic dedede iokm lobo abongo Wei).*
 - *Gamo ibut jo ivegun pi timo ameda kamakin apiri.*
 - *Lime gwoko lobo.*
 - *Jalo lobo pi munaun kede dubere.*
 - *Mito timo jame iepone kayoyot.*
- Anen mege en kame koto wan okarununu timo kede jamno kame di wan koto ongeunu be Rubanga en kame won jamini dedede kame wan otieunu kede?
 - *Koto omiunu dul me jame kawan okaunu but Rubanga.*
 - *Koto ogwokunu lobo iepone kame Rubanga gwoko wan kede.*
- Epone mene koto en kame gino twero loko kede kite kame yin iporo kede kame di ingeo be Rubanga en kame won jame dedede?

Rubanga en kocweo gi dedede da dokon gi dedede tie mege. Lobowa tie me wel pien etie dul me cwec ka Rubanga. Pimano, lobo ka Rubanga en ibecokina me wan keto tekowa iye akadi di likame ongeono nyo en koyaro wok iye. Kakame wan ogwoko kede lobo kede giacwea dedede, wan udo oworo Rubanga.

Keto Itic

Isabiti ni. Ter kare me ngingico cwec ka Rubanga. Ngingico jame acil me anena di iko pwone iye. Di tin itie numunumo cilo me jame kame Rubanga ocweo, kwae teteken yenyuti epone ibecokina me yin gwoko gi bala epone me nyuto pwoc pi cilo me cwec kame en etimo newa me bedo iye.

Dul Pwonyere me 2: Epelu ka Jo Kii Cwec

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Rubanga opelauno ne jo pi pugo, gwoko (pito), kede bedo jo gen ikom giacwea dedede.

Jame me Tic

1. Cal Agoa
 - a. Ngai en Kapugo Giacwea? (*kame di itie time ala tuko*)
 - b. Kads kanyuto giacwea (*abunge [set] acel okwanyo ieitabu me 3*) – tim abunge [set] acel pi buli ekodet acel acel
2. Gimoro acel kame tie me wel buti (nen ka ‘Nyto pwonyon: Icorakin But Ngapwony’)

Nyuto Pwony

Icorakin But Ngapwony: Mak gimoro me wel ibin kede—akadi di ebedo gikame jo diakal ni omi arabo dano moro kapire tek ibutu en komio jodiakal ni amotoko gikame wun imarunu itek. Nyute ne ekodet di iko nywako kede gi epone kame yin iudo kede gino, pinyo komio pir gino tek ne wu kede epone kame gino ber kede butin apiri. Di iko lwongo dano acel ikom ekodet pi bino buti. Mi gino icinge di iko waconegi pi gwoko gino iber. Pwoi gi pi nyuto mit gi me gwoko gino. Yin imito dwogo iye icen dodi kii dul pwonyere noni

Wan otie Jo Dar Kagenere Me ka Rubanga

LENO TAM IEKODET KADWONG

Som Agege 1:26-28.

- Epone mene en kame epelu Adamu pat kede me giacwea kapat go?
 - Rubanga ocweo Adamu pi pugo giacwea dedede—leini, winy, dek nam, yen kede lum kede ace go da.
- Rubanga tatamo epelu Adamu me gwoko giacwea go benyo? Ti kede kope ni me tatamo dwong me kope gi?
 - Pi puge—pi bedo kede akarinikin ikome.
 - Pi pongo lobo—pite, gwoke, dare kede donge.
 - Pi rimaro en—pi tic kede iber kede bedo kede twero iye.

Kii Baibuli, wan onenunu be komiowa karuno me gwoko lobo, kede me pugo giacwea dedede.

TIC IEKODET KADWONG – ITATAM ARABO NYUTO TUKO

Icorakin But Ngapwony: ikaruno somo **CAL AGOA** Ikom Itatam Kamako Ngai en ka Pugo Giacwea arabo inyut tuko.pi kop kamako tuko, di pwodi icing tie sek, Wace jo ongwon arabo adek pi tuko bala jopur (cuo, mon, kede idue) di jo are arabo adek kotuku bala iyono. Di itio krdr Cal Agoa: kanyuto ngai kapugo giacwea, som itatam di iko Waco ne jo kojilere pi tuko di yin itie isoma.

Rubanga omio dano akarinikin kede teko me pugo giacwea kede rieko me pito gi, gwoke, donge kede me numunumo en. Jo atot yei be, cwec kede gimoro kenekene kame timere iwi lobo en kame tie pugo dano Akaka dano en apugo lobo.

Ngai En Kapugo Giacwea?

Jo me calo me wimori me South America bin tie kede peko acel kame ngere itek. Jo obedo pito engano di kao pi atur kede atur. Buli icuo, Mon, kede idue yai ooto ipoti pi tic iye.

("Jopur" pore nyuto tuko di kitimo gi dedede kame mitere me temuno poto, pito kodi, kede Kano engano). Gin kitemuno lobo, kipito kodere kede gwokere atek. Ineno be godere tie kede pi koromo dokon kom gi yot tetekeny kidongi.

Pur oudo tie tic tek *(Cuo tie nyinyiro diki weo wang gi, dier ngei Mon di buge opong iye, idue di tie ingungur be gin kitieko ol).* Etao ne jo dedede keto komgi timo kony, didik paka duporo idue da weko oot isukulu. Akadi di gin kitim tic itek twatwal do likame gin kiudo cam kame tero negi mwaka acel.

Di mago tie timere, bin tie dokon diakal me iyono ocwe di cuny gi yom kame bedo icalo. Icing yul iyono gi oudo bedo iot angic idongia me iyono mege oudo bedo Nino anina kede somo papulan me rwonge, di idue me iyono ayapak tie bedo ringo ririmo iot Kano di kituko. Gin kinumunumo kuo kayot, akato mere, singo ikare me kac, pien gin oudo kicamo engano kame gin kimito dedede di dokon kitero mogo kioto Kano kakaber kame dano likame twero udo gi kiye.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Tatamo gi otimere ituko kede iye itatam ni.
- Kii itatam ni, ngai en kotimo iber, dano arabu iyono?
- Ngai en opugo jo me adul ni?
- Nyo en kame wan osiao ki itatam ni?

Baibuli yamo be cuo kede mon pore pugo giacwea. Rubanga omio apiranut kede diru me tam kede rieko me ngingico jamno pien gin kocweo gi ical mere. Rubanga opelauno Mino dano tic kede akukuranut kame en emio gi pi lubo anapeta me pugo giacwea, di likame eyei ne giacwea pugo gi.

- Epone nyo en kame dul pwony koudere iye itatam ni becokin kede gia tie timere iadul wan?
- Mi apor 1 amotoko 2 kame mako epone kame jo me adul wu otieko kede pekini iye (bala nat me iyono) di iko wokun kede yote kipurana me 'pugo giacwea.'

LENO TAM IEKODET KATIDI

- Pekini mege en kame wun itenu riamo kede kame nyuto be giacwea tie pugo dano?
- Yote mege ace me tieko pekini go en kame wun itieunu kede? Kame di iliunu kede epone me tieko pekini go, ngai do en kame itwerunu penyo adwokini ibute?

MINO ADWOKINI

Gwoko giacwea likame dwong mere be oti kede teko me komwa kenekene; wan dokon opore nu tic kede adamwa kede apiranut me tic ipoto, di ogwoke, di opuge. Kakame wan opugo kede (tic di igwoko giacwea) wan owinyo icikakin ka Rubanga butwa da udo oti nyuto cal mere but jo icegun.

Keto Itic

LENO TAM IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: *Som itatam kalubo ni.*

Akwat Moro ii Uganda bin obedo ipwonyere kamako TCT. Dul pwony me itabu me 3 kamako epone me tic kede rieko ikom jamini kame Rubanga omiowa. En bin eko dok paco mere otieno nono di eko lego, “Rubanga, benyo, tie gimoro kame ango atie kede kame likame atie tic kede kii rieko?” Rubanga diko yutuno ne be, ekas are me lobo kame bin papa mere oweko ne kame en likame epito iye gimoro. En eko dong kede wur me gikame epore do timo.

Ceng Moro acel di en etie iye atale eko neno Lori di tie poko anyakini me papaya. Rubanga diko yutuno ne be, “Nyige adi en kame tie ii anyakini me papaya acel?” Tot twatwal en eko tamo kamano. Aso, Rubanga diko mine tic kede dola 1 kame en oudo etie kede me wilo kodi me anyakini me papaya are. En eko tero gi bin di eko pito kodi mege inasare bed. Kakame gin oudo kiromo kede akoba, en bin eko kobo gi ipoto mere. Imwaka nono, en eko bedo kede dud yen me papaya 300 ilobo mere, dido lorin kame bin en eneno kii atale ka nan do oko geno bino iode! En eko doko anen me aura but jo me adul mere. Eko bedo kede karuno me culo sukuu me idue meege kede konyo jo ace kame oudo tie riamakin kede pekini.

- Benyo, ngakwat bin oko timo nyo?
 - *En eko lego.*
 - *Eko pito anyakini me papaya pi winyo dwan Rubanga.*
- Epone mene en kame ngakwat odoko kede ngadar kagenere me gikame Rubanga omie?
 - *Epito jame ilobo mere – en oudo emito tic kede lobo kame Rubanga omie kede rieko.*
- Adwokini oko bedo nyo?
 - *En bin eko bedo kede jame koromo liame pi diakal mere kenekene do paka me konyo Jo ace da.*

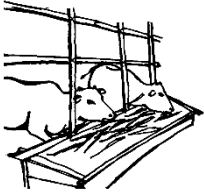

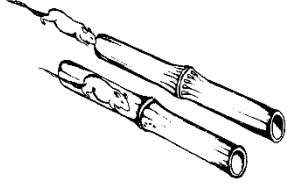

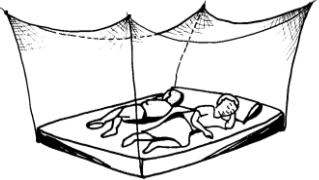
TIC IEKODET KATITDI (ikodeta me jo 3-4)

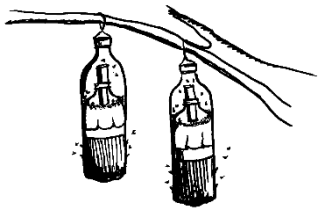

Icorakin But Ngapwony: *Ti kede kads me **CAL AGOA**: Kanyuto Giacwea (kame okwanyo kie itabu me 3).*

Ngoce wan otimunu tic kie Itabu me 3 kame cengemogo ikarunu yutuno; wan bin oyekunu kads iabunge are pi nyuto kame di wan otieunu kede nywak kibecokina kede giacwea arabo li. Kii ikodeta wu, mounu kads mogo ikom magonogi di ikounu timo Kaman:

1. Geunu ber kede Napo abunge me ojame kame wun imarunu timo nataman kii adul wu. Di ikounu leno tam ikom ameda kame wun iudunu kii timo ekode me ojame go.
2. Dido, ikounu ngingico kads ace kame nyuto gikame wun likame imarunu timo. Dido peny kobino be, pinyobo en komio wun likame itimunu akodi ojame go?
3. Leunu tam ikom kad acel acel pi ngeno epone me genere kii gwoko giacwea ka Rubanga iye pone kame Baibuli tie yamo kede kie itabu me Agege.
4. Wudunu epone acel arabo iponeso are me gwoko giacwea ka Rubanga kede genere iepone kabere odocon.

Icorakin But Ngapwony: *Inyukutan kopielerie apiela kii cat go nyuto newa tam mogo kame konyowa bedo jogwok kame genere.*

<p>Gwoko Leini</p> 	<p>Pii kacil</p> 	<p>Pur</p>
<p>Otieko yamo newa pi gwoko leini. Wan oporenu gero negi ka bedo aber tetekeny gin kur kikel newa tuo iude wa.</p>	<p>Tic kede kekee me jililo pi, cwako pii, arabo weke bedo icieng aliet (SODIS) pi mino pii bedo di ibecokina ne kom wa me amata tetekeny kur emiwa tuo.</p>	<p>Wan opore nu puro lobo kame ubanga omio wa. En epore me konyo wa gwoko miere wa do likame pore negin telo newan yo. Oporenu sipokino epone me bwobwongo lobo wa kede pii kede dokon mono epone me memedo amio iye tetekeny en ekel newa anyakini adwong.</p>
<p>Kwakwanyo Yugi kede GasiaTenge</p> 	<p>Gero Ot</p> 	<p>Coloni</p>
<p>Rubanga oyamo newa pi gwoko adul kame wan obedunu iye. Mano nyuto be oporenu gwoke di ecil, tetekeny en enyut woro kakame Rubanga tie iye. Likame wan oporenu lwolwomo jame areco atatai do oporenu keto gi kakame ocoko iye yugi.</p>	<p>Ibecokina newanunu pi bedo kede kagwoko ceng kede kot. Neno be obedunu kede ude abeco obedo gie acel kame nyuto be wan opugunu giacwea. Likame wan do udo ceng kede kot pugo wa.</p>	<p>Colonin dwodwoko ruom me tuo piny di eko gwoko adul awan obedo iye bedo cil. Wan opore nu gwoko adul kame obedunuiye di okounu neno be likame ekelo newa tuwo.</p>
<p>Obek Me oyo</p> 	<p>Kunyo Kulo</p> 	<p>Buto Piny Me Tanderuwa</p>
<p>Obek me oyo konyo wa dwodwoko wel me iyono kame camo cam wa. Obek me oyo likame pore bedo di tie atatai. Ikaruno tic kede eboli kame koroko iye bala magi. Wanunu ibecokina me pugo giacwea do likame weko iyono camo cam wa dikiko mino wa tuo.</p>	<p>Kulo oedo gikame kelo newa pii kame Rubanga otieko keto newa piny idud lobo. Kulo mio wa obedo di komwa cil di doko eyot.</p>	<p>Buto itanderuwa tie yongoyo acel me pugo obir kame kelo nea tuere kame mio kom wa bedo lit.</p>

Gi Me Mako Lwangini 	Puro Pote Dek 	Weko Tongo Yen Atot Kalamo
<p><i>Obek me lwangini obedo yongayo acel me dwodwoko wel me lwangini. Lwangini kelo newa tuere dokon emunao newa cam. Kowaco newa pi pugo giacwea, aso dwodwoko wel me lwangini en obedo epone me pugo giacwea.</i></p>	<p><i>Puro pote dek kadongo kom jo en obedo epone kame wan okaruno nyano ked giacwea di oko kelo cam kame dongo kom jodiakale wa.</i></p>	<p><i>Oporenu gwokere itek twatwal tetekeny kame otongunu yen wek opitunu ace. Yen obedo giamia owok ibut Rubanga kame gengo amumukun me lobo. Kame di wan otongunu yen di likame okounu tic kede lobo, awakawaka lobo no oyaro doko kony mere li.</i></p>

MINO ADWOKINI

Icorkin But Ngapwony: *Bebeo ikom peny me malo go di iko konyo ngeno epone aber gwoko giacwea ka Rubanga odocon.*

LENO TAM IEKODET KADWONG

Jame dedede tie me ka Rwot. En kame ebodo won –gi dedede. Kakame Ewaco ne kede Adamu pi tic ipoto kede gwoke, Emio dano twero ikom giacwea megge.

Dano liko obedo won giacwea, do ebdo ngagwok.

Bedo ngagwok kagenere kii pur dwong mere en keto alokaloka ikom giacwea iepone kame otio kede gi iyore kame Rubanga opwoyo be ti kede gi iye di eko kelo pak but ngacwec. Akaka dudubo lob, ngapur pore pur iepone kame mie edong di emio paka ne atur kame tie ingaren. Akaka dano tic kede lobo pi kiru mere me Mito lim, ngapur pore gwoko kede dongo giacwea pi bedo winyo but icegun.

- Benyo, itamunu be omio gwoko gimoro kame mako gi iber kalamo gimoro obedo me kangatamoro ace arabo lit?
- Kakame ango ako Mino kede ngatamoro gira me wel, benyo, itamunun be gino Nan do odoko mere? Benyo, iko do gwoke kede gwokere atek pien ebodo mera? Do pinyo? Benyo, oudo koto itwero gwoke kede gwokere atek kame di oudo ebodo me kabaka arabo me ka Adwong lobo? Do pinyo?

Apwoi pi gwoko girango me wel!

Bedo ngagwok giacwea ka Rubanga tie giatima kede giamia. Nyo en kame yin imito timo kede giamia?

Kope Kajiko

Rubanga otieko Mino dano giatima me pugo kede bedo jogwok kagenere me giacwea.

- Kakame otamunu kede kop ikom jo me adul wa, dul cwec mene en kame likame kotie gwoko iber?
- Nyo en kame otwerunu timo karacel pi gwoko gi go da iber?

LENO TAM KEDE NGAWOTI

Yin kede ngawoti, ngingicunu adulion me cwec kame komio WUN pi gwoko bala nat; (loboni, odi, kulo, leini kede ace go.). Yer dul acel kame Mito tic kede kaoluki no di iko yamo ne ngawoti gikame yin iyaro timo me gwoko dul no isabiti ni. (Nywakunu kopeu kenu kenu buli dano kede gikame en emito timo iber odocon).

Leg eliling arabo wun karacel nataman, tucunu gikareco wu arabo tam areco di ikwaunu Rubanga pi rieko me gwoko, dongo, kede pugo giacwea.

Lego Me Cego:

Rwot angu apwoi piento likame giacwea pore puga ngo. Angu atuco butin kare kame angu ayei ne kede giacwea puga kede ticena. Angu akwao rieko kibuti me pugo giacwea iye epone kame yin ipugo kede ajakanut ni. Papa, Konya weka bed ngagwok kagenere me giacwea ni iepone kame yin imito kede pi tubuso lobo pi diakal na kede jo me adul na nataman kede pi atur me anyim. Angu amire me gwoko giacwea ni, me mini wor, di ako tic kede gi dedede pi donge.

Dul Pwonyere me 3: Nga Pur

Tam Ka Pir Gi Tek:

1. Tic Adamu me agege oudo obedo pur kede daro leini. Pur obedo lwongo amalo owok ibut Rubanga.
2. Tic en obedo yik ka Rubanga me agege, di emiowa tien kop kede wor.

Jame me Tic:

1. Etie iyer nin arabo me tic kede gikatelo idue (SG)
 - a. Teko me pir tic (papula kalac kede peny)

Ngapur Me Agege

Kii dul pwonywa me agege, osiaunu be Rubanga en kawon giacwea dedede dokon En Elwongo wan pi gwoko giacwea DEDEDE. Kii dul pwony ni, omitunu keto wang wa ikom epone kame Rubanga neno kede pur kede tic wan.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Epone mene en kame otero kede jo pur kii pinyu?
- Koto di jo oudo karuno yero tic me atima, benyo, koto gin kitwero yero bedo ngapur? Pinyobo ebo arabo li?

Som Agege 2:8-9.

- Itieng ni yamo be Rubanga otimo benyo?
 - *En epito cam ipoyo di eko Mino jamno odongo iwi lobo.*
- Wan olwongunu ngat kame pito cam ipoto benyo?
 - *Ngapur.*
- Kame di Rubanga oudo obedo ngapur, enyuto nyo ikom jopur?
 - *Jopur tie kede wel kede tien kop.*
- En bin epito nyo ipoto mere?
 - *Yen me epone dedede.*
- Tien kope mege are en kame bin yen kame en epito gi cungo Pire?
 - *Pi bedo cil (kibeco me anena kii wang) dokon di kikelo yot kom (kibeco me acama).*
- Benyo, pur obedo tic me atima me weli? Pinyo Bo ebo, arabo li?

Kii itieng kowok li Agege, onenunu be Rubanga en obedo ngapur me agege! Kakame Rubanga ocweo kede malo kede piny, wi idoun kede name adongo kede leini dedede, En eko yamo, di gi go oko bedo tie. Baibuli Waco be, En 'eko pito poto' di eko keto iye Adamu. Epito yen kame bin eco me anena (kicil) di kibeco me acama (kigero kom). Pur tie dul kapire tek ikom itatam kamako giacwea – Rubanga obedo ngapur me agege!

INGINGIC APIRI

- Bemyo, kop ni mii iwinyo benyo ikom bedo ngapur?
- Benyo, yin itamo be Rubanga oudo winyo benyo ikare kame En etie kede ipur?
- Benyo, yida iwinyo kamanono? Pinyo Bo ebo arabo li?

Tic ka Adamu Me Agege

LENO TAM IEKODET KADWONG

Som Agege 2:15.

Dido Rubanga otieko cweno gi dedede, En eko Mino Adamu epelu kede giatima kitegelekina. Emio tic mere me agege.

- Pinyo Bo en komio Rubanga oketo Adamu ipoto me Eden?
 - *Pi tic iye kede gwoke.*
 - *Pi bedo ngagwok poto.*
- Dong me 'gwoko' en nyo? Wan omarunu timo nyo kame di otieunu gwoko gimoro?
 - *Dwong mere en daro kede pite tetekenye kome bed yot kede di eko bwoto anyakini.*
 - *Dokon enyuto tere kede wel di iko pwono ber mere.*
- Tice bala mege en kame en oudo etimo buli ceng me gwoko poto?
- Epone mene en kame Adamu ongego kede timo jamini nogi?
 - *Rubanga miero di oudo omie ngeg me timo jamini gi, arabo Rubanga miero di opwonye tic kakame tic ni oudo tie oot kede anyim.*
- Jamini mege en kame wan okarunu timo me gwoko giacwea ka Rubanga?
 - *Dare tetekenye kur dube arabo musungo en – gwoke di ecil abongo angorijij Moro amotoko pwopwoko en kede jame kawok icoloni, liame bwanyuno tongo yen atatai, tic ikom jamno kadubo cam kede gengo nyogonyogo puro lobo.*
 - *Keto lim ni iye pi mine bedo ber odocon – puro lobo, bwobwongo pii ilobo, keto ne lobo jame kapite.*

Rubanga opito poto di eko Mino Adamu epelu me tic ipoto noni kede gwoke. Tic Adamu me agege en bedo ngapur. Manoni en obedo Tic kapire tek bin igiacwea ka Rubanga. Niangunu be tic en obedo adul me yik ka Rubanga me agege ne dano paka di pwodi dub likame odonyo ipiny.

Bero Me Pir Tic

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Tam mene en kame jo neno kede tic kii adul nin?
- Benyo, jo maro tic? Pinyo Bo ebo arabo li?
- Ngai en katamo bala en etimo tic akalamo?
- Pinyo en komio jo timo tic?
- Nyo en oudo karuno timere kame koto di Adamu odagi gwoko poto kede leini dedede?
- Yin itamo be nyo en oudo karuno timere kame di koto jo me adul nin ojiko puro lobo kede daro leini? Dodo kame di koto jo pur liame tie?

LENO TAM IEKODT KATIDI (SG)

Som tienge kalubere gi di iko dwodwoko peny gi:

Agole 14:23; Agole 12:11; 2 Jo Tesalonika 3:10; 2 Temeseo 2:6; Jo Kolosai 3:23-24

- Nyo en kame Baibuli Waco be bino timere kame jo likame mito timo tic?
- Nyo en kame Baibuli Waco be bino timere kame jo timo tice?
- Nyo ace en kame wan oporenu niang dokon ikom kop kamako tic?
- Benyo, yin itamo be pir tic me pur ruom kamene? Pinyobo komio pre tek arabo likame tek?

MINO ADWOKINI

Tic oudo obedo yik ka Rubanga me agege. Kii gi dedede kame wan otimunu, olwongowa pi timo tice wa dedede kiber odocon pi nyuto wor but Rubanga. Tic wan obedo me wel, wor, kede me tien kop. Giatima me agege kame Rubanga omio but Adamu en oudo me tic kede gwoko giacwea ka Rubanga—pi bedo ngpur. Aso tic me pur obedo lwongo amalo owok ibut Rubanga. Ecobo icorakin ka Rubanga dokon pimano etie me wor kadowong kede me tien kop.

LENO TAM IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: *Mi kilas doki ikom peny are. Mie ebed giatima me yom cuny pi nyigiriro nyuto be tic owok ibut Rubanga dokon ekelo newa wor. Tic tie pi bero wan.*

Ket anapeta me ojame atima kamako gi DEDEDE kame yin IMARO amako pur ikor ebao!

Ket anapeta me ojame DEDEDE kame yin IMARO kamako tic ikor ebao!

Tic oudo obedo yik ka Rubanga me agege. Kii gi dedede kame wan otimunu, olwongowa pi timo tice wa dedede kiber odocon pi nyuto wor but Rubanga. Kakame wan otimo kede tic kiber, owinyo iber iye kenwa. Owinyo bala wada otie timo gia ber dokon pirwa tek. Kame wan likame OTIO, arabo kame otimo tic kararac, oyarunu neno bala jo kame kony gi li.

Kope Kajiko

Oleunu tam ikom wikope tin: pur kede tic! Otemununu ngingico di okounu nyuto niangwa ikom gi.

Pur: Giatima me agege kame Rubanga omio but Adamu en me tic kede gwoko giacwea ka Rubanga—pi bedo ngapur bala En. Aso, tic me pur obedo lwongo amalo owok kiber but Rubanga. En ecobo icorakin ka Rubanga dokon pimano etie me wor kede tien kop.

Tic: Tic wan tie me wel, wor, kede tien kop. Rubanga lo kocweowa, otimowa pi tic pien En engeo be tic bino minowa wel kede wor kede tien kop!

1. Lokere inen ngakio ni di iko Waco ne gi acel kame yin isiao ikom kop kamako tic. *(Mi gi dakia acel arabo are me nywako kede jokio gi).*
2. Dido otieunu jiko, ter dakika acel dokon me nywako kede ngakio ni epone kame yin iyaro timo kede tic me pur kede tic nataman. *(Mi gi dakika acel amotoko are pi nywako kede jokio gi).*

Lego Me Cego: Papa me imalo, wan ongeo be yin en kimiowa lobo pi woto iye cam kede anyakini. Dokon wan ongeo be yin itimowa pi tic. Wan opwoi pi winyo are kame yin imiowa gi kame kelo newa cam me kom kede wel, wor, kede tien kop kamako tipowa. Rwot, konywa, bala jopur, pi timo iber odocon ikom lobo kede itic kame yin imiowa pi mini wor, tetekenya wada obed me winyo but icegun kame pitere kede wudo yot kom ki tic kame wan oketo ikom lobo. Amen.

Dul Pwonyere Me 4: Rubanga Congo Lobo

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Rubanga omite Minowa rieko me puro lobowa kame di okwae, owinye, di oko wore.
2. Cikere ka Rubanga me cango lobowa nyuto be wiyo ka neno kede me cuny bino bedo tie kame di wan owinyo dwane.

Jame me Tic

1. Ikaruno tic kede gikatelo idue arabo li. Etie iyer ni (SG)
 - a. Rieko ka Rubanga me pur.

Nyuto Pwony

Kii dul pwonyere kokato, osiaunu be Rubanga omio wan obedunu jogwok, arabo jodar kagenere, me giacwea. Dokon osiaunu be Rubanga en obedo ngapur me agege di dokon eko timowa pi tic. Kii dul pwonyere ni, omitunu geno kemo wang wa ikom pur, kede epone kame wan okarununu timo kede tic ilobo wa kiber odocon.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Benyo, geno yin itieko legopi tic ni me pur? Ne lobo pi woto cam arabo pi rieko me puro lobo?
- Pinyo Bo ebo arabo li?
- Adwokini obedo nyo?
- Benyo, yin itamo be Rubanga paro epone kame yin ipuro kede?

Rubanga karuno mini rieko kamako epone kame yin ipuro kede. En bin emio Jo Isirairi acora kidelele di beo kicing Musa di en oudo etie temuno gi pi oot donyo ilobo me isikan. Medo ikom acora go, En dokon eko minogi isikan kame di gin kiwinyo dwane.

Epone kame Rubanga oketo kede kome pi konyo

LENO TAM IEKODET KADWONG

Ogeunu kede neno itatam kamako epone kame Rubanga obedo keto kede kome itic me cwec.

Man obedo itatam kamako Washington Carver, kame obedo ngapur, ngawandiko itabun kede won ngec ikop kamako kuo me jamno.

George Washington Carver

George Washington Carver bin onywalo imwaka me 1864 iye ipasone. En eko doko atin kic kakame jonywal mege are dedede otoo kede ingei mwakini anonok cen. George diko maro isoma di eko wokun di etie ngat kosomo somo amaloko kede nga wandiko itabun ki univasiti. Ikare no, iadul kame carver obedo iye, dano acel acel oudo opito epamba ipoto mere. Carver oko pwonyo jo pi lokoloko puro kodere ipoti gi kede pito peanut Akaka kodere ace go. Di beo kii timo kamanono, lobo diko dwoko amio mere kame oudo orwenyo di jopur oko ngwedo epamba katot twatwal. Cuny gi oko bedo yom! Do bin likame kiko ngeno nyo kame pore me atima kede peanut kame gin kitie ngwedo. Gin bin likame oudo kitwero cato gin dedede dokon oudo gin kitie dubere kidere gi.

Carver diko wokun pi tieko pekono. En ekwanyo kodi me peanut anonok icinge di eko lego be “Ngacwec Kiilili, pinyo en komio yin icweo peanut? Pinyo?” Carver omaro giacwea ka Rubanga di oko mako tam mere dedede. En eko geno siao dul acel acel me yi peant kede amo udo tic mene en kame peanut kotwero timo kede. Carver diko jiko kede pito dud peanut anyen kame kalamo kame bin karuno woto gianyen iko

peanut! Jo pur oko woto jamini anyen atot atota i kom peanut kame gin kiko donyo cato. Pi tic katek kame Carver otimo, kede yei, kede kite kame en emaro kede giacwea ka Rubanga en eko kwanyo jome rijon no dedede kii peko me li me lim.

- Nyo en kame George Washington Carver otimo me konyo jopur woto epamba katot?
- Peko nyo en kame jopur oudo tie kede i kom peanut?
- Tam nyo en oudo tie iwi George Washington Carver me konyo jopur tieko peko no?
- Ngai en komio George Washington Carver rieko me tieko peko me peanut?

Man obedo itatam me ateni otimere iadul kame yik me TCT otimere kede imwaka me 2010.

Kac Me Tangu

Kii calo Moro acel me piny me Asia, ineno bala ngat acel acel oudo tie kede banya. Kopao sente bin oudo ebedo gikame jo maro timo pi epone me kuo ikare me oro, dokon gin oudo kimaro cato cam gi di pwodi likame kikao ipoti pi udo sente. Jowil bin culo sente anonok kame ipimo kede wel me sente kame koto oudo gin kiculo icen ngei kac. Manoni oko Mino jo bin diko dong ibanyi mwaka kede mwaka.

Icen me udo pwonyere me TCT i kom bedo jodar kagenere di lubere kede Baibuli, kanisan atot oko timo gikame kitwero timo pi wok tenge ibanyi. Gin kiko cweno yik kede egolo me tic pi mwakini kany pi wok tenge ibanyi.

Imwaka no, piny gi dedede ceng aliet diko juto. Kakame Ikurisitayon oko oot kede ipoti gi, gin kiko udo be emwongo gi dedede otuo di kidoko kwar. Gin kiko riamakin karacel pi nyimao kop kamko giatima. Ikare me cen, kame kodere otuo, jopur gi udo otieko gamo lon adongo kame tero gi pi mwaka petepet. Dodi gin kitieko jalere but Rwot pigin wok kii banyi. Eko neno bala gen me woro mire gi but Rwot tie doko nonok. Kii buli kanisa, jopur oko ocokere pi kanyo kec kede ilega, di kikwao Rubanga gi me atima, gin kiko tamo be Rubanga oyamo negi pi “daro”, aso gin bin likame kiko gamo lon moro Atwal.

Kakame kare koromo kede me kac, gin kiko geno kunyo dud emwongo kotuo ka pi neno kame di tie gimoro odongo kie. Dido gin kitie kunyo cam gime aura oko pongo kuo gipi neno be mwongo ocito tien are arabo adek kalamo epone kame lem mwongo cito kede!

Medo iwi mago, pi kop me cieng orieny ca, kodere dedede iadulion kapapat otuo deyum, di eko duparo yito me wel me emwongo yito malo kalamo tien are. Kop no oko Mino jopur me kanisan kolego ka bin oko bedo kede cam katot me acata kede ace me acama tien ongwon tuno ikanyape kalamo ud gin alem di kot tie negi. Rubanga bin diko gamo gi pi gin bedo jokawinye kede tangu, me pok kadwong twatwal! Bala adwokini, gin dedede kiko wok tenge me banyi imwaka acel Akaka yik gin abin me mwakini kany bala kame gin oudo kitamo kede.

- Epone mene en kame jopur obedo kede winy but Rubanga?
- Benyo, jopur gi bin oko yiko lobo gi iye epone apat kede kite kalem gin kiyiko kede arabo kiketo giamedo bolia me epone itegelekina?
- Nyo en kame jopur otimo iepone apat kede alem imwaka ni oko Mino gi kano kac adwong rom kano?
- Ngai en komio cam odongo?

Rieko ka Rubanga me Pur

Baibuli tie kede gika telowa iye pone me pur kame di wan opurunu.

LENO TAM IEKODET KADIDI (SG)

Icorakin But Ngapwony: *Mi abunge me tienge but ekodet acel acel.*

Somunu tienge kame omio but ekodet wu. Wandikunu anapeta me icorakin ka Rubanga kame tie iye itienge go, kede isikan kame komio but jo kame lubo icorakin megge.

- Ilebin 26:1-6
- Iswilia 26:1-2; 10-11
- Iswilia 28:1-12
- Ilebin 25:1-7; 18-22

MINO ADWOKINI

Icorakin: *Kame di itie kede ebao amotoko papula adwong, gir enyiriri iye dido iko donyo pongo gi kame di ikodeta mio adwokini.*

ITIENGE	Icorakin ka Rubanga	Isikan Kamako Lubo Yote ka Rubanga
Ilebin 26:1-6	<i>Kur icweunu cal me Jwogi di ikounu keto ilobo wu. Rikitonu ceng Sabiti.</i>	<i>En emito cwano kot; lobo omio nyako cam kede yen, anyakini. Imitunu bedo kede cam karomo kede anapakin kede mulem.</i>
Iswilia 26:1-2,10-11, 18-19	<i>Minu anyakini me agege me cam wu but Rwot. Miunu pwoc pi gi dedede kame Rubanga omio wu. Lubunu icikakin ka Rubanga.</i>	<i>Rwot omio kelo wor, kisa, kede winyo but jo awinye. Koyaro lwongo gi be jo kacil. Jome winyo akalamo atekerin dedede.</i>
iswilia 28:1-12	<i>Winyunu dwan Rwot Rubanga wu.</i>	<i>Cam kede leini winyo bino bedo ikom gi; dere kede tice bino bedo kede winyo; Rubanga bino yabo malo, poko alule, cwano kot, mino winyo itic wa di eko woro wa inyim atekerin.</i>
Ilebin 25:1-7; 18-22.	<i>Rikitonu ceng Sabiti pi lobo—buli mwaka kanyare, wekenu ewei.</i>	<i>Bedunu kede mulem kii lobo di eko bino nyako anyakini mere. Cam omio alamar newu. Mwaka me kanyape bino woto cam me mwakini adek.</i>

LENO TAM IEKODET KADWONG

1. Benyo, isikan ka Rubanga me winyo gi mako cuny kene kene arabo kibedo paka me kuo me kom da? *Me cuny kede kom.*
2. Rieko ka Rubanga en nyo kamako pur kame tie igia soma gi?
 - *Wei me lobo.*
 - *Acel me tomon—dwoko ne Rubanga ikom kacwa.*
 - *Liame woro cal jwogi.*
3. Pinyobo en komio wei tie gikapire tek ne giacwea ka Rubanga?
 - *Emio lobo kare me roc kede nyenere.*
4. Yei mene en kame jo tie kede ki adul nin kame nyuto twer me arubangan kede joakwari ikom lobo? *(Som Isaya 8:19 kaineno di emitere).*
5. Icorakin mene en kame neeno bala lubo tek kalamo dodi pinyo?

Rieko ka Rubanga di lubere kede epone me tic kede lobo tie di idelelei ribaro kede keto itic. Didik, tice me pur kangere jo oweko rieko ka Rubanga mogo iye tenge. Kakame wan oniangunu kede be otiekunu weko rieko ka Mere, otieunu kede winyo me loko yotewa. Akadi di jo odubo kinyim Rubanga, en etie kede amara kede kisa kame di jo meege oswilaro di ko lwongo nyinge.

Lego pi Kony kede Congo

LENO TAM IEKODET KADWONG

Icorakin but Ngapwony: *Mi dano acel acel tic me paro kop ikom peny gi. Bala ekodet, ketunu anapeta me pekini wu kede lito kame itienu kede iye tetekeny itwerunu neno gi di ikounu lego ikom gi icen mere.*

- Pekini mege en kame wun iteunu kede ilobo nataman?
- Lito mene en kame wun iteunu kede ikom cam kede leini wu?

Baibuli yutuno newa be Rubanga, lo kocweo gi dedede di dokon en won gi dedede, karuno konyowa. Kame wan omoe di oko winye, En emitu konyowa.

Otiokunu yamo ikom Jo Korinti me 2 7:14 kii itabun me pwonyere ace. (*Temuno dokon somo Jo Korinti me 2 7:14*).

- Ngai gini en kame Rubanga olwongo pi mwolere kede lego?
 - *Liame jo dedede, do jo megen dedede—kame ikare ni obedo ikurisiteyon.*
- Nyo en kame Rubanga owaco be bino timere kame di gin kiwinyo kop?
 - *Rubanga omito cango lobo.*
- Koto oudo ecal benyo kame di Rubanga ocango lobo wu? Benyo, itieunu kede anen Moro kame nyuto be Rubanga otieko timo kamanono iadul wu?

Yakobo 1:5 Waco newa be, “Kame di ngatamoro korem kede rieke, iporenu kwano Rubanga, lokame mio kede cunye aler but jo dedede abongo mono acetar moro, di oko mino buti.”

- Rieke me pone mene en kame imito pi yin doko ngapur aber?
 - *Ngeno kare me pito godi, epone me cam, kare me cato*
- Benyo, yin iparo be Rubanga karuno Mino rieke iepone me pekini gi?

Som Agole 2:1-6.

Jamini adek mege en kame dul giasoma ni pwonyo wa pi timo tetekeny okam rieke kibut Rwot?

1. *Gam kop ka Rubanga di oko rikito icikakin Meege.*
2. *Lwongere arabo koko pi Mito niang awok kibut Rubanga.*
3. *Mono arabo dwaro rieke ka Rubanga.*

Pwodi manoni tie atenteni ikarewa ni. Rubanga omito Mino rieke kame di openye nu. Emitu cango lobowa kame di omwolere nu di okunu lokere tenge iyotewa kareco. En emitu Mino nyinge ngere di beo ki bero meege butwa.

TIC IEKODET KATITDI

Dok cen itamun ikom pekini kame wun ibedo neno kede lobo ni, kede cam ni, arabo kede leini ni. Terunu kare me lego kibecokina karacel iokm pekeini go di ikwaunu rieke.

MINOADWOKINI

Icorakin But Ngapwony: *Kame di ekodet tie kede isoma anonok yin imito temuno somo anapeta ne ekodet. Icen ngei ikodeta gotieko lego, Wace gi kinywak tam mogo kame Rubanga onyuto negi iye sawa kame gin oudo kitie ilega kede.*

Kope Kajiko

Icorakin But Ngapwony: *Mi kare pi caden atot arabo ipeny dano acel acel pi nywako dul acel kame Mito alokaloka.*

Dido itie cego, oporenu winyo caden kamako adulion kame iwinyo bala Rubanga tie lwongi pi loko. Alokaloka nyo en kame yin imito timo ipoto ni/ ilobo ni isabiti ni?

Nataman do, oyarunu cego kede ilega me pwoc karacel!

Dul Pwonyere me 5: Gwoko Lobowa

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Pore wan opitunu lobo teteken yame akuo abedo ilobo da pit giapita.
2. Yongoyote tie adek me gwoko lobo: dwodwoko ruom me puro lobo piny, Mino lobo dong di oumere, kede puro kodere apapat ilobo.

Jame me Tic

1. Cal Agoa:
 - a. Lobo en nyo?
 - b. Yat awie bit me piro lobo
 - c. Enyiriri arabo pulejun adiding kame opiro di otio kede ecuma agiro lobo.
 - d. Buge arabo bure atitino me pito kodere.
 - e. Pote me cam apurawa kame wan ocobuno wumo kede camwa bala bolia.
2. Ikaruno tic kede giatelo idue arabo li **(SG)**
 - a. Pote me yen kame wan ocobuno wumo kede cam wa

Nyuto pwony

LENO TAM IEKODET KADWONG

Benyo, yin geno itieko tuno iabum? Lobo me abum cal nadi? En emio didik. En acal kamano pien lobo me abum lubo ekite me cwec karubanga likame mer wan.

Bala kame wan ongeunu kede iber, Rubanga ocweo lobo kede jame dedede kame tie iye. Kame wan ongibuco neno giacwea mege kiber, wan oneno itubus me aura—jame dedede tio karacel iyore aber odocon. Kii abum, yen wuco pote, pote gi ngingidun dikiko pito lobo, lobo kopito yen dikiko Mino kom gi bedo yot. Arabo ber kong ingingico gia yoyot bala nat weiwa me wano yam iyiwa—wan owao yamo angic {oxygen} iyi kor wa (*wai ber yamo atot iyiyi*) dokon wan ocwao yamo aliet {carbon dioxide} (*cwai dokon yamo ooko me wumi*). Do yen kede lume timo oluk tuke. Gin kiwao yamo aliet iyigi dikiko cwano yamo angic ooko. Yen kede lume cweo gikame wan oremunu kede, dokon wada otimo gikame yen kede lume oremunu kede. Etie me aura. Mano obedo apor acel ber kong kame nyuto itubus ka Rubanga.

- Benyo, ikaruno tamo pi iponeso ace me itubus ka Rubanga kame tie karacel bala mano?

Onenunu apor atot twatwal kii pur. Bala nat, yen wuco **pote**, pote gi top diko pito lobo, lobo kopito yen di konyo gi bedo kede yot kom. Manoni da tie gime ateni ikom **leini**. Leini camo pote me yen kede lum dikiko woto bolia me woyo, di woyo go kokonyo yen kede lum dongo. Mogo ikom leini kame timo kamano titino twatwal dokon likame itwero neno gi kede wangi. Magonogi kolwongo be **microorganisms**. Gin kiweko jame otop ilobo dokon cete gi kelo yot kom kame yen kede lum Mito. **Ceng** da konyo yen kede lum pi tic kede yamo aliet {carbon dioxide} kede pii, pi timo cam ne yen kede lum. Dido kame yen kede lum dongo, gin kipito jo kede leini. Rubanga otubuso giacwea pi koonyo icegun, pi kelo kuo but ocelu.

Nyo Bo En Kame Kelo Mio Me Lobo?

LENO TAM IEKODET KATIDI

Oyarunu oot siao kop atot kamako lobo kede epone me gwoke kii dul pwonyere ni. Yot kom lobowa Pire tek twatwal ne yot kom me giapita wa.

- Yot kom ber kong cal nadi, ewosun kede ecal benyo kaimule? Yin ingeo lobo akome yot benyo?

- Kope mege en kame koto yin itwero tic kede me tatamo cal me lobo arac?
- Apiranut me epone mege en kame yin ingeo kame itwero tic kede me mino lobo doko ber di ewoto cam iber?
- Benyo, itieko poro acel moro ikom gian?

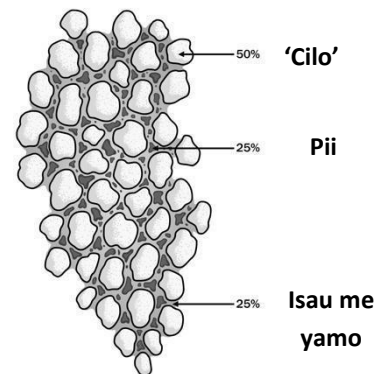
MINO ADWOKINI

Wan dedede otiekunu neno lobo amio kede lobo arac mere, etie giatek me woto cam aber ilobo arac, do ilobo aber cam dongo iye kiber.

Jamini adek en atimo lobo aber: (Nyt **CAL AGOA: Lobo en nyo?**)

- ‘Yugi otop’ – kame ribaro asinge konyale kede yen kede lum kede leini otop (jame konyote)
- Yamo – man yei ne yamo angic donyo ii alias me yen kede ne Jame akuo katitino kame beda ilobo
- Pii kede yot kom kame tie iye pire tek ne yen me dongo.

Koto di wan okarununu ngico lobowa iber, koto oudo be en enyale kede asinge moge, Jame otop moge, kede pii kede yamo.

Lobo akome yot kuo opong iye. Kii anapeta me tic ka Rubanga, jamini tiee adek kame kelo kuo ikom lobowa:

1. Jame akuo {Micro-organisms} – en Jame akuo katitino kame karuno neeno kede ecuma kitegelekina kenekene. Jame akuo katitino gi atot mege beda ilobo.
2. Jame akuo onyote – gigi obedo jamini aririki ber kong obedo kuo—bala nat Jame aliao kede apor katitino—kame ngingidun di kiko top ingei kare moro. Jame konyote gi mio cam kede gwok ne Jame akuo katitino gi kede yen kede lum.
3. Jame kapir gi tek kede cam kadongo kom – udere ipii acil di kimio kuo ne Jame akuo katitino kede yen kede lum kii lobo.

Kame Jame akuo katitino gi, yen kede lum kotop kede Jame kapir gi tek gi dedede tio karacel pi medo yot kom ilobo, di wan oko waco be lobo no mio.

Pito Lobo

LENO TAM IEKODET KADWONG

Yen kede lum mito lobo aber, di emio bala kame wada omito kede cam aber me pito kom wa.

- Cam kagero kom megge en kame yen kede lum mito kame yin ingeo?
- Cam kagero kom megge en kame yin itio kede me pito yen kede lum ni? Awene en kame yin itio kede gi?

Jopur atot ngeo cam kagero kom adek (naitrojen (N), posporas (P) and potassiam (K)) kame ber ne ye kede lum, do iateni, yen kede lum mito cam kagero kom me iponeso kapapat iadulion kapapat pi gin dongo kede nywal.

- Nyo oudo en kame karuno timere ikomwa kame di koto obedunu camo kata, mucere, kede mwonggo kenekene?
 - Komwa likame wudo cam kagere ibere dokon kome wa ojony.
- Itamunu be koto nyo en kame karuno timere kame di obedunu pito yen kede lumwa kede iponeso me cam kagero kom adek kenekene (NPK)?

- *Yen kede lum likame bino wudo cam kagero kom gi iber bala kite kame kom wada cal kede, aso gida likame kimito nywal bala kite kame koto kinywal kede.*

Winyo aber, likame wan oporenu bedo jodiru pi ngeno epone me pito yen kede lumewa kede cam kagero kom kame gin kimito dedede. Rubanga otimo cwec mere kede alokaloka idiere diere me me yen kede lum, leini, kudilinge, jame akuo katitino, jame onyote, yamo, kede pii kame mio lobo amio mere kede cam kagero kom yen kede lum kame mitere. Jame akuo kame bedo iapua tio karacel me keto amio ilobo. Iye epone ace, yik ka Rubanga konyo gwooko giacwea megge. Do wan okaruno konyo dudubo yik mere.

Omitunu oot siao icen mere epone me mino kudilinge kabedo ilobo bedo cam kame pito lobo. Kame opitunu ne lobo jame anyote iber, lobo da oyaro pito yen kede lum iber.

Omitunu nataman oot neno tic acel me pur kame karuno dudubo epone kame Rubanga otubuso kede cwec kede tice adek kame karuno koonyo alokaloka kame Rubanga oketo ipiny.

Peko me Bolia Kame me kemikol

Tic kede bolia me kemikol keto amio ilobo karuno bedo yongoyo acel kame jo maro tic kede.

- Benyo, tie ngatamoro oyieko tic kede bolia me kemikal? Kame di tie kamanono, nyo en kame yin itio kede?
- Adwokini oko bedo nyo? Dodo pi kare abor kono? Benyo, pwodi itie mito mede tic kede pi mwaka kede mwaka?

Peko kame tie ne bolia me kamikol en be gin kitotolo itubus kame Rubanga oketo ilobo. Bolia me kemikol neko jame akuo kame bedo ilobo. Adwokini mere kobedo be, ipore donyo tic kede kemikol nakanaka pi mini adwokini acal kamanono. Peko ace kame tie kede kemikol dokon en be gin kilwokere di kiko mol iwen piie me itaun, atan, arabo ikulo me piny, kakame gin kmunao kede pii me amata dikiko dudubo jame akuo kame bedo iya tan. Tic kede kemikol karuno musungo ngapur kame di epoto ikome.

Aso, tien kope tie ongwon kame mio tic kede bolia me kemikol rac.

1. Gin kidudubo anapeta me cwec ka Rubanga kame eketo ilobowa.
2. Opo medere cobuno wilo gi buli mwaka acel acel.
3. Gin kimunao piiwa tetekeny pii me amatawa kur bed di cil dokon wek dek nam da totoun.
4. Gin kireco kede yot komwa kame di omulo kemikol.

Yongoyote tie tot kame wan okaruno mino kede lobo wa bedo mio abongo bolia me kemikol. Onenunu iponeso adek kapor gi ditto.

Dwodwoko Lolo Lobo Piny

TIC IEKODET KATITDI

Diru me agege kame wan oyarunu oot ngingico kolwongo be 'dwodwoko lolo lobo piny.' Lolo lobo en kame dano, lee, arabo ecuma otio kede me puro, loloko lobo me piny tuni kede tuca di oko moone ne ceng. Kolwongo mano be boko arabo puro lobo.

Winy ber itatam ni di ikounu niang adwokini arac ongwon kame puro lobo itek kello.

Diakal Ayakobo bin obedo puro lobo pi atur adek di pwodi likame konywale. Kwaru mere me agege bin otongo abum di eko pwonyo kwaru mere kolubo kede papa mere pi puro kede pito cam ilobo. Do akadi di bin gin oudo kitio kede epone acel nono, cam apura bedo wok anaonok pi mwaka kede mwaka.

Yakobo diko winyo be pwonyere oyaro bedo ceng Arododo kame lubo ikom kop kame mako dwoko amio me lobo kede mine woto cam adwong pi mwaka acel acel. Yakobo diko Waco ne papa mere kop kamako pwonyere no, di gin kiko yei karacel pi oot ipwonyere no.

Dido gin kitie ipwonyere no, ngapwony diko kianaro papula kadwong malo kame nyuto cal me pur di kowandiko enyukuta X adwong iwie malo. Di etatamo be kame wan opuro lobo, di loloko en buli mwaka, me ateteni wudo wan otie musungo jame katop kame bedo iye dokon wan wudo otie lolo cwec ka Rubanga kame epeto pi gwoko kede roco lobo. Yakobo oudo geno liko winyo epone me kop no—en kede papa mere bin kibedo puro lobo gi buli mwaka acel acel di iye isawan mogo kipure tien akato acel imwaka nono. Cunye do oudo mito tam anyen noni twatwal.

Do papa mere oudo likame cunye maro kop no! Etutuko cinge ikore di eko geno piem kede ngapwony, “Ilobo wan, miero opuri. Kame liame amano, lobo bedo nwang di dokon ikenger like edongo gimoro.”

Ngapwony diko Waco be en engeo be jopur atos tamo kamano. Di en eko tatamo kiber be, “Likame wan omitunu ne lobo wa bedo nwang di ikenger. Pi Mino camwa dongo iber, omitunu jame kanyote ilobo go, yamo, kede pii konyale kede lobo. Do epone kabere me wudo gi go ilobo—iye pone kame Rubanga otubuso kede—en me mino kudilinge kede jame aliao kede kapor katitino go bedo ilobo. Kame wan opuro lobo, oyabo kudilinge kede jame aliao aliao go ne ceng di gin kiko too. Tie dokon gimoro ace kame bedo ilobo di ekelo ne lobo amio,” En dokon eko mede kede itatam, “ginono titidi me anena kede wang—{microorganisms}. Gida kitoo kame di oyabo gi ne yamo kede ceng aliet.”

Ngapwony dokon oko nywako kop kawacobe cobuno puro lobo karuno kelo lwokere me lobo—kame lobo kageo imalo no yai kede—kame mio lobo kame lem mio doko ikengerer. Eyamo kamano, “Dokon giace en be. Jame katop go tie bala cam me lobo. Kakame wan opurunu kede lobo, oyabunu jame katop go ne ceng aliet, di gin kiko wang. Lobo likame mito cam owang bala kame yin kede ango omito kede!” Ngat acel acel oko nyero kop no...kwanyo papa me Yakobo.

Kakame gin kiko dok kede paco pi camo cam me otieno, toto me Yakobo oko penyo epone kame pwonyere ooto kede. “Erac!” papa me Yakobo diko dwoko. “Ngapwony likame ngeo epone kame wan obedo kede kane arabo cal me lobowa. Eyamo be puro lobo obedo giarac. Do kwaru namgo oudo cobuno puro lobo, dokon oudo ekao cam adwong twatwal!”

“Papa,” Yakobo diko dwoko doge, “Cengemogo pur kotimere mwakini go dedede okelo ne lobowa ni lwokere, bala kame ngapwony oyamo kede. Cengemogo di kop no en komio kacwa tie dok piny pi mwaka acel acel di like paro nyo kame wan otie timo ilobo.” Papa me Yakobo likame oko dwoko kop moro, gin kiko tieko cam kede ling.

Etero ne Yakobo kare me loko tam ka papa mere pi dok icing kalubo me pwonyere. Do icen me en yutuno ne papa mere epone kame cam oedo dubere kede ikare me kac okato cen, en eko Waco be, “Amotoko ngapwony oyaro mino wa cam mogo kabeco kamako yikere me kac wa.” Kede ajajalun, papa mere oko yei dok ipwonyere.

Ngapwony diko tero isawan me odikino dedede di etie pwonyo diru kapapat me pito cam kede epone me mino kom gi bedo yot abongo puro lobo arabo lolo. Kakame do otuno kede iajikini me ceng no, Yakobo oudo do tam mere olokere me mito keto do kope kame kisiao itic—emitu do jiko pur dido eko tic kede yote anyen me pito, dwoko amio, kede gwoko lobo. Do oudo pwodi etie kede par be cengemogo papa mere pwodi liko mito yei kede kope go. Dido gin kitie oot paco karacel, elego pi cokina me en loko cunye papa mere. Dodi pwodi en oudo like eyamo kop moro, papa mere diko yamo be, “woda, icen ngei ango tamo kop ni, ango atieko moko tam na be oot ber kong otam tic kede yote kame icuo ni opwonyo wa iye. Kwaru nango oudo tie tamo tic kede yote kanyen ikare kame en ebino kede ilobo ni di en eko pito cam iye pi tien me agege. Ango aparo be oudo eda ekaruno mino wa tam me tic kede yote anyen me konyo mito lobo wa dongo cam kiber.”

Yakobo diko Waco ne be, 'Eebo papa, ang'o ayei kedi.' Dodi icunye, etie wero were me pak ikuo mere paka ipaco—pi tam kanyen kame gin kiudo kede alokaloka kotimere ikuo ka papa mere.

Kiii ikodeta wu, leunu tam ikope gi:

- Adwokini mege areco en kame wok kii cobuno puro lobo itek?

MINO ADWOKINI

Onenunu gikame wun isiaunu! Adwokini kareco mege en kame wokun pi cobuno lolo lobo itek?

Icorakin But Ngapwony: *Med kakaso itek ikom kope kapirgitek kame tie konapo piny gi di iko neno be kiniangere iber di pwodi likame ioto inyime.*

1. *Kudilinge, jame kapor kede aliao, kede jame katitino alikaneno go dedede ototoun.*
2. *Jame kanyote go da kodudubo. Ceng aliet wango cam kame tie ikom jamini kanyote kame owokun iye sawa me puro lobo.*
3. *Lwokere me lobo mio lobo likame nyako cam iye pone kabere. Puro lobo mio lobo ngingidun di titino, di lobo me malo kodoko nonok dido kot kede yamo komino lwokere mere kobedo yoyot.*
4. *Cam kagero dubere dido lobo korwenyo amio mere.*

LENO TAM IEKODET KADWONG

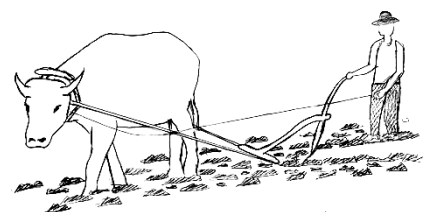
Aso otimunu benyo? Omitunu nyiko lobo anonok bala kame otwerunu. Tam ber kop ikom abum, benyo Rubanga geno otieko puro lobo? Li. Do akadi di Rubanga likame opuro lobo do pwodi lobo dongo jame kiber.

Kame di wan otieunu puro cam tien me agege iadul me lobo, ogeo kede temuno lobo no di beo kii pure kede totongo lum kede yen mogo iye bala kame mitere. Ingei mano, eber likame tic kede ecuma moro arabo twonin me puro lobo no dedede. Ikaruno tic kede diru kame lubere gi pi gengo cobuno lolo lobo ikare kame kodi tie dongo kede.

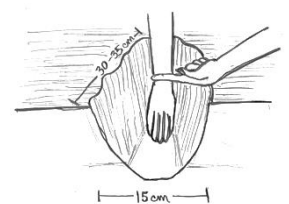
- Tic kede yat awie bit arabo ecuma me pito godere kame piro buge atitino ilobo tetekeny kodere, cam otui, arabo tungulu karuno pitere diko moko. (*Nyut **CAL AGOA: me Yat awie Bit***). Yat awie bit twero bedo yat moro kenekene (arabo ecuma) kame tek pi piro buge ikakame likame oboboko. Epone ayoyot en me mono yat atek iamwonin di iko yeto wie di bit. Ikaruno yeco enyiriri iye pi nyuto epone me tuto kapapat kame mitere me pito kodere kapapat. Ti do kede yat awie bit me kunyo buge iye nyiriri koriere di ilainikino gi (manoni bino mino doi kede keto bolia amotoko woyo icen mere bedo yoyot).

- Yeyeco pulejun katitino di itio kede kweru diang. Ikaruno dokon tic kede ecuma alebe bit kame turakita en kame peo. En eyeyeco pulejun adiding ilobo kame tuto mere tie sentimita 5–10 donyo piny kakame opito iye kodi di likame oko lolo lobo me ngete. Ecuma kalebe bit noni {ripper} en etitidi di ewekeweke lono kweru diang. Tic kede yoyot dokon wel mere da tie piny di gwoke da yoyot. (*Nyut **CAL AGOA me: Pulejun kadiding***)

- Kuny buge arabo bure katiino me pito kodi kede kweru me cing. Bure go pore bed diere me sentimita 15-25 me tuto kede sentimita 30 aria kede laco sentimita acil ki diere diere me enyiriri gi (manoni bino lubere kede yoto me kunyo piny kede tuto me lobo). Ingei tieko pito kodi arabo yat otui cuto,

dwodwoko lobo me malo no, di inyale kede bolia me woyo, di iluko kodi kede gi tetekeny kur kot mol tenge ikakame kodi tie dongo iye (Nyt **CAL AGOA: Me Bure arabo buge me pito kodi**)

Leunu Tam:

- Benyo, tie ngatamoro otieko tic kede yote adek gi? Epone mene en kame iko pito kede kodi?
 - Ameda mere oko bedo nyo?
 - Pekini mege en kame iko riamakin kede?
 - Benyo, itingo cuny jo be mede tic kede? Benyo, iyei geno pwonyo jo icegun ikop kamake?

Wumo Lobo

Kame di itieko bedo iabum, itieko neno be lobo me abum oumere kede pote me yen kapopoto piny kede ajange me yen. Mano en kobedo alang kame Rubanga ocweo me wumo lobo. Wumo lobo en obedo da dokon yongoyo ace kame konyo iiko lobo.

Tien kope tie adek kame mio wumo lobo tie gikapire tek. Cik iti iwinyi di iko neeno kame di ikaruno yutuno gi.

Wumo lobo kede pote me yen konyo **gwoko ngico kede lieto** (tetekeny kur edok liet itek), ekonyo **gwoko ngico me lobo** (tetekeny kur etui deyum di eko too), di jamno kanyote go kopito jame aliao kede apor kabedo ilobo kede jame akuo alikame neno kame **medo cam kagero yot kom lobo**.

TIC IEKODET KATIDI (Jo 3-5)

Kii ikodeta wu, nenunu kame ikarununu cweno poro kop kede cing, pwakuno wer, yamo me karacel, arabo nyuto tuko moro me konyo ekodet dedede yutuno bero adek me wumo lobo.

1. *egwoko lieto kede ngico me lobo*
2. *egwoko ngico me lobo*
3. *emedo cam kagero yot kom lobo*

MINO ADWOKINI

Icorakin But Ngapwony: *Mi ekodet acel acel nyut gikame gin kicweo akonyo gi yutuno tien kope adek. Di iko kakaso nyuto pinyo en komio bedo kede lobo amio Pire tekl.*

- **Esipokino Lieto kede Ngico Kibecokina** – manoni konyo jame katitino akuo ilobo kede cam kagero bedo kuo di likame kitoo pi lieto me ceng.
- **Esipokino Ngico Me Lobo** – lobo koyabere ne ceng tuo AWAKA. Lobo kowumere dong di ngic pi kare alac, kame yei ne jame akuo katitino go da dongo di cam ka gero da konyiriro.
- **Enyao Cam ka Gero Lobo** – kame Jame Akuo katitino go obedo kuo di giko wumo lobo go oko top, cam kagero bino nai pi pito yen kede lum.

LENO TAM IEKODET KADWONG

Yote tie are kame wan otwero wumo kede lobo:

1. **AWUM ME POTE YEN:** Awum obedo jamini kabedo malo me lobo, bala nat, pote me lum, boke, kom yen, yugi kame ongolo kde yen, kame kotio kede me wumo lobo. Kame wan okao camwa ipoto, okarununu weko kom cam apat ka dong ipoto di ko tic bala awum kagwoko lobo.
2. **CAM KAWUMO LOBO:** Cam kawumo lobo (arabo cam kapote gi lulum kame wumo lobo) gin kitie cam kame kopito idierediere me cam adongo arabo opito gi diko leleo gi ikare ikare. Cam kangere kii wumo lobo ribaro, muranga ngor, kao, e alfalfa, clover, chickpeas, lentils, lupins, mesquite, carob, peanuts, and tamarind. Kakame gin kidongo kede, kimio naturojen ilobo, kiwumo lobo, dokon kigengo doi di likame komano poto. Kame yrn kede lum go kodao piny gin kidong Kano bala awum me lobo.

- Benyo, tie dano kane otieko tic kede pote me yen amotoko lum otuo arabo anumu me wumo lobos GMCCs?
 - Ameda mere oko bedo nyo?
 - Pekini mege en kame iko riamakin kede?
 - Benyo, itingo cuny jo be mede tic kede? Benyo, iyei geno pwonyo jo icegun ikop kamake?

(SG) Ngapwony: Nyut **CAL AGOA: Cam apura kame pote gi wumo lobo (GMCCs) kede icarakin kamako epone me pito gi.** Som anapeta kamako GMCCs kame jo ngeo. Peny gi peny kalubere gi. Kame tie ngatamoro kame mito tamo pitot a GMCC, mi gi ngec kamako epone me pito kodi iyepone nono kame tie ipapula alac (arabo ilwong gin pi bino icen me pwonyere dikiko bino wandiko kope go piny)

- Megge ikom gi en kame singo timere iya dul nin?
- Benyo, tie moro ikom gi kame yin imito tamo timo?

Puro Cam Kapapat

Man en obedo yongoyo me gwoko lobo me atiekini. Dokon par pi abum. Enyo, itieko neno be abum tie kede yen me iponeso kapapat kame tie dongo karacel, likame yat acel moro kenekene? Yat acel acel tio kede cam kadonge apat kede ocelu dokon eda eko keto cama kadongo kom apat ikom lobo. Rubanga ocweo yen kede lume kapapat pi gwoko kuo di rorom.

Yutuno itatam kamako George Washington Carver. En oudo ebedo banya pien dano acel acel oudo tie puro epamba, kame mato yamo kame olwongo be naturojen dedede kii lobo. En bin emitto negi puro peanut pien gin kimedo naiturojen ilobo

Puro epone me cam acel kenekene ilobo mwaka imwaka rac pien edudubo anapeta me kuo karorom kame Rubanga oketo.

Puro cam kapapat (puro epone me cam are tuno iongwon kapapat) lubo itubus ka Rubanga di ebeo kii keto cam kagero kapapat ilobo. Puro epone me cam kapapat karuno timere kede arabo nyanyalo kodere karacel arabo leleo puro kodere kapapat pi kare ikare.

1. **Nyanyalo puro kodere karacel** en obedo pito arabo puro iponeso are me kodere arabo akalamo karacel arabo pito gi idiere diere me icegun ienyiriri. Mudunga kede murangga en anen aber me nyanyalo puro kodere kapapat, pien murangga keto naiturojen ilobo.
2. **Leleo puro kodere kapapat pi kare ikare** dwong mere be loloko pito cam kapapat ipoto acel nono. Bala nat, itwero puro mudunga ikare me iporo di iko puro mwongo ikare me oror. Piento leleo puro kodere kapapat konyo dwoko cwec ka Rubanga ii anapeta karorom ilobo, dokon edwodwoko lwokere me lobo piny, di eko mino lobo doko miyo di eko nyaano nyak me cam.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Benyo, tie ngatamoro Kan otieko puro cam kapapat? Itio kede nyo do dokon iye pone mene?
 - Ameda mere oko bedo nyo?
 - Pekini megge en kame iko riamakin kede?
 - Benyo, itingo cuny jo be mede tic kede? Benyo, iyei geno pwonyo jo icegun ikop kamake?

Kope Kajiko

Rubanga ocweo anapeta kame gwoko amio me lobo tetekeny ekel ne yen kede lum gikame gin kimito. Okarununu wada keto kom wa iye itubus ka Rubanga pi lobo wa! Okarununu wumo lobo kede pote me yen kede lum otuo, keto komwa iweko cobuno lolo lobo kede puro cam apapat, di otio kede bolia kame wan otimo ipaco kame ber kalamo kemikol.

Ter kare me tamo kop kamako epone kame yen me abum dongo kede ilobo mere. Nyo en kame yin ikaruno timo me bedo ngadar me lobo kagenere iber odocon? Yote anyen megge en kame yin imito tamo tic kede?

Dul Pwonyere Me 6: Cam ka Gero Me Pito Yen kede Lum

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Cam kagero wok ilobo di eko donyo ikom yen kede lum, kede but dano di eko dok iobo.
2. Bala dano, yen kede lum Mito epone me (cam kagero) iye sawa kopore (iruom) me dongo kede medere gi.

Jame me Tic

1. Cal Agoa:
 - a. Anapeta me Cam kagero
 - b. Papula kadwong me Cam kagero dilubere kede idoketa me ruom mere (buli ekodet atidi kede mere)
 - c. Kads me Cam kagero & idoketa me ruom gi (abunge acel pi ekodet acel acel, ngongolo gi di kitino)
 - d. Kads kanyuto medo cam kagero (abunge acel acel pi buli ekodet, ngongolo gi di kitino)
 - e. Jame kanyote arabo katop kamako edoket me ruom me dongo acel acel – wot kopi acel
 - f. Cweno bolia ni apiri
2. Ikaruno tic kede Gi atelo idue arabo li (SG)
 - a. Cam kagero kalubere kede edoket me ruom me dongo
 - b. Timo bolia ni apiri & Memedo ruom me Cam kagero

Nyuto pwony

LENO TAM IEKODET KADWONG

Kii dul pwonyere me ajikini wan oyamo be bala kame pire tek ne kede kom wada pi wudo cam kagero oromo pi wan bedo kede yot kom, etie gikame pire tek ne yen kede lum pi wudo cam kagero koromo pi gida bedo kede yot kom.

Pi wan karuno gwoko lobo kame Rubanga omiowa kiber, oporenu siao kope kamako anapeta me tic ka Rubanga me aura koromo. En kamio wan okounu twero wudo ne camwa cam kagero kom kibecokina didokon iye sawa kopore.

Anapeta me Cam Kagero

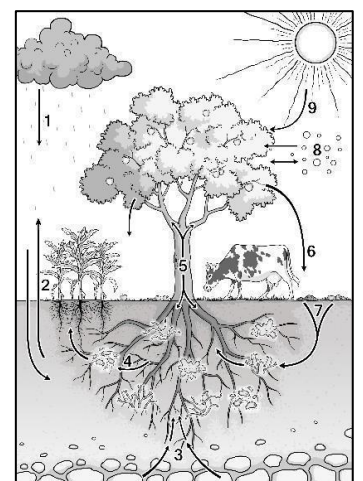
LENO TAM IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: Nyut Papula me **CAL AGOA:** Anapeta me Cam ka gero.

Otiekuu yamo kop kanonok kamako epone me memedo cam kagero ilobo. Nan do omitunu ngingico kiber kop kamako anapeta me cam kagero.

Anapeta me cam kagero en epone kame cam kagero cwere kede di eko wokun me Mino kuo but giacwea dedede. Cam kagero Pire tek twatwal me kuo.

Cam kagero kiilobo yen kede lum en kame tio kede, di leini arabo dano ko camo gi, di dokon gin kiko dok kako lukowa kame dido kitoo arabo kokwanyo gi bala giko dubere arabo cet (bala nat. yen kede lum dodoto pote gi, leini pyelo woyo).

Kudilinge, jame aliao kede apor, kede jame akuo katitino ilobo ngingido pote kede jame koto, dikiko cweno cam kagero kii cal me mineral, kame mie ebedo yoyot ne yen kede lum pi tic kede gi dokon. Mano en kame olwongo be anapeta me cam kagero.

Edoket ace dokon kame mako anapeta me cam kagero ni en be jame kotop likame mio lobo mio kenekene, do lobo amio kello ne jame atop gi wokun iruom amalo.

Yongoyo acel aber me memedo jame atop atos ilobo en bedo gwoko amio me lobo di beo kii puro cam akome yot kame bwoto anyakini kii ruom amalo di cam go kotop komedo amio me lobo. Lobo amio woto yen kede lum akom gi yot digin kiko Mino leini da bedo kede yot kom, kame pyelo woyo atos kame kello cam kagero atos di eko Mino lobo bedo mio.

Leno Tam:

- Yam epone me jame apapat kame tie ikom cal ni kame bino mino lobo bedo mio.
 - *Pii (kot)*
 - *Woyo (yugi)*
 - *Pote me yen kede cam apura kame okao diko top kago.*
 - *Ceng*
 - *Jame katitino akuo kame bedo ilobo*
- Itamunu be tongini go nyuto newa nyo?
 - *Yote tie apapat kame cam kagero gi donyo kede ilobo kede dokon epone kame kidwogo kede ikom yen kede lum.*

Ongicunu adulion 9 kapapat kamako anapeta gi awakawaka.

1. **Kot** – emio cam kagero kame tie iye bangga donyo mere yoyot ikom yen, lum kede ilobo.
2. **Lobo** – pii, yamo, kede cam kagero kanere kane tuno kede esawa kame kimitere kede but jame katitino akuo kame bedo ilobo arabo but yen kede lum. Cam kagero mogo dok iwi yamo di beo kii duny e pii oot malo.
3. **Lela, ingarui, kede kide**– aliasin me yen atek konyo tuturo mineral kame tie ilela iadulion katitino tetekenjame jame akuo mogo kame bedo ilobo ti kede.
4. **Jame Katitino Akuo Kame Bedo Ilobo**– kicamo jame atop kede kiketo cam kagero ilobo di beo kii gikame gin kipiolo.
5. **Yen kede lum**– kiwao cam kagero idud lobo piny di beo kii alias gi dikiko cwaano gi ikom adulion kapapat me kom yat. Aliasin da konyo cweno icileta ilobo kame yamo angic {oxygen} kede pii dero pi tuno ne jame atitino akuo kame bedo ilobo. Dokon gin kitio kede teko me ceng me loko cam ace kagero doko gikame gin kicamo.
6. **Pote me yen otoo, cam oti kame wok ikom Yen kede Lum** – gin kitieko lubo anapeta gi nando kodwoko gi ilobo me tic kede gi bala cam me lobo kame dido gin kitie angingidun.
7. **Leini** (abedo malo me lobo kede piny mere) – tie kede tice atos tota. Kudilinge kunyo piny pi cweno icileta kame yamo kede pii dero. Worms dig in the soil making tunnels for air and oxygen. Jame atino akuo kame bedo ilobo konyo yen otoo top. Doke kede twonin camo lum kede doi. Gwen kede winy ace camo jame akuo areco megge. Cete arabo woyo me leini dedede da dokon tie cam me lobo, karacel kede yen katop go dedede pito lobo kame di gin kingingidun.
8. **Yamo** – emako cam kagero kame liero ikor yamo kame yen kede leini Mito bala nat idurojen, kabon, kede yamo angic {oxygen}. Pote me yen anumu wao cam kagero me epone no di eko cwano iadulion apapat me kom yat.
9. **Ceng** – teko wok kii lieto me ceng diko donyo ipote me yen tetekenjame kitwer timo cam gi.

Idoketa me Dongo

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Yin ipito atin mukeru otieko ceng adek kede nyo? Do dwete kanyape kono?
- Alokalo nyo en kame yin iketo ikom pito atin me mwakini 2? Kede mwakini 10?
- Pinyobo en omio yin itio kede iponeso apapat me pito atin di lubere kede dongo mere?

Pito yen kede lum Mito epone acal kamano di itio kede jame me tic kibecokina kalubere kede edoket kibecokina da. Manoni bino mino cam apura kede leini tuno iruom me dongo iyore kame Rubanga ocweo ne gi me dongo.

Jo atot tamo be ruom me cam kagero kame tie ilobo en kame kello ne cam apura dongo aber. Do likame etie oter bala koto di yin idoko cam tien are, benyo, koto idongo bor kalamo jo ace? Li? Yin iparo be koto nyo en kotimere? Pongo bolia atot kalamo cal acala kede camo cam atot, likame ber.

Bala dano, yen kede leini Mito iponeso me cam kagero kame tie ieidoketa kapapat dongo gi. Bala katin mukeru, kite kame Mito kede cak me tuno, yen adongo adonga da arabobo leini da karuno pitere kede cam kagero kom kii ruom kalubere kede mwaka gi.

Cam apura dedede dero idoketa me dongo di lubere kede alokaloka katimere ikare me turo kede nyak gi. Gin kidongo iber kame di wan oketo cam kagero ilobo kii ruom kibecokina iye sawa ibecokina da.

Ngapwony: Nyut papula adwong me CAL AGOA: Kamako **idoketa me cam kagero**. Tatamo dul acel acel iber (edoket me dongo) bala kame kowandiko kede piny. Di iko beo iye enyiriri acel acel di igeo kede naiturojen. (Bala nat, edoket me dongo, Mito ruom Amalo me naiturojen, Pire tek twatwal ne edoket noni. Alokalo ribaro kede cek me cam apura Mito naiturojen anonok.) Bebeo ienyiriri acel acel, di nyuto ruom me cam kagero kame kotio kede iye doket acel acel.

Idoketa adek me cam kagero kamitere me dongo me yen kede lum (SG)

1. **Edoket me Dongo** (apwodi tidi) – Man an obedo edoket kame alias, kor yat, kede pote edoket ni en kame yen dongo kede itek di dokon kimito naiturojen atot twatwal.
2. **Edoket me Lokere** (pongisiso) – Man en obedo edoket kame yen geo kede turo di kitemokin pi nywal. Edoket ni cal acala kede pongisiso me eponga. Kii edoket ni, awobe kede anyira mito cam katot pi konyo kom gi dongo tuno ialokaloka me doko dwong. Yen kede lum da beo iye kodi gino kame gin kimito kede cam kagero me iponeso kapapat kalamo kare kapat ka dedede. Yen kede lum mito cam kacato gi {calcium} kii ruom kamalo, kede kagwoko yot komgi {phosphorus}
3. **Edoket me Cato** (Cato) – Mane en edoket awok iya ture eko oot igeno Cato me anyakini. En etie pi nyuto kala me anyakini me ateni, potasiam (K) mitere Kan.

CAM KAGERO		DONGO		LOKERE		CEK/ CATO
Naiutrojen (N)		Ruom Kamalo		Ruom kapiny		Ruom kapiny
Potasiam (K)		Ruom kapiny		Ruom kadierediere		Ruom kadierediere-Kamalo
Posporas (P)		Ruom kapiny		Ruom kamalo		Ruom kadierediere
Kalsiam (Ca)		Ruom kapiny		Ruom kamalo		Ruom kadierediere

TIC IEKODET KATIDI

Icorakin But Ngapwony: *Mi ekodet acel acel bakasa opong kede abunge me **CAL AGOA** kanyuto: Cam kagero & Kads me idoketa, kede **CAL AGOA: Papula** alac kanyuto Cam kagero ki idoketa. Ekodet acel acel pore Napo kads iatuket adek kame cungo ne idoketa adek. Kame di likame itie kede kopi me kads ace, itwero nyuto tuko di ipopoko ikodeta katitino di iko somo kad itek di iko ekodet kame niang edoket kame kad no donyo iye.*

Cal Agoa: Cam Kagero & Kads Me Idoketa

Kakame yen kede lum woto kede aliasin kede atorom gi	Yen kede lum cako keto ature iedoket ni.	Anyakini ko geno cek ikom yen
Yen kede lum kayapak	Yen kapongisiso	Yen ocato
Kimito ruom amalo me naiturojen pi mino gi dongo	Yen kede lum mito posporas kede kalsiam	Yen kede lum mito potasiam ki ruom kamalo, posporas kede kalsiam pi keto kala me anyakini.
Emito ruom apiny me potasiam, posporas kede kalasiam	Yen kede lum mito potasiam kede naiturojen anonok	Naiturojen kiruom apiny en kame mitere kan
Edoket me dongo	Edoket me lokere	Edoket me cek/ cato

LENO TAM IEKODET KADWONG (SG)

- Cam kagero mene en kame mitere itekne yen kame tie dongo adonga? *naiturojen*
- Ikaruno ngeno benyo kame di yat tie iye doket me nyare kede dongo? *Yat iyapakina do wudo alias kede pote mere tie dongo.*
- Cam kagero mene en kame mitere itek ne yen kame tie tuuro kede keto anyakini? *Potasiam*
- Ikaruno ngeno benyo kame di anyakini me yat tie iye doket me Cato? *Anyakini mere geo cek*
- Benyo, cam kagero mege en kame mitere itek ikare lokere me yat pi geno turo? *Posporas kedekalsiam*
- Ikaruno ngeno benyo kame di yat tie iye doket me lokere? *Yat geo turo.*
- Cam apura mege en kame tie dongo ipoti wu nataman?
- Benyo, edoket mene me dongo en kame gin kituno iye? Epone mene en kame yin ingeo kede?
- Cam kagero mene en kibecokina pir gi nataman?

MINO ADWOKINI

Med kakaso:

- Naiturojen mitere itek iye doket me dongo
- Potasiam singo mitere iye doket me cek
- Posporas mitere itek ikare me lokere me yen kede ikare me cek gi
- Itek iye doket me alokaloka kede iye doket me cek

Wan otiekunu yamo ikom **kare** kopore me memedo cam kagero ongwon kapiagi tek nogi, do natamane oporenu ngeno **tuwai en kame okarununu wudo iye cam kagero nogi kede epone me memedo gi.**

Kii dul pwonyere me ajikini, oyamunu tien kope komio bolia me kemikol rac. Kii dul pwonyere ni, omitunu yamo ikom epone me timo bolia wa me paco kede dokon yote ace me memedo cam kagero kame wok ikom cam wan bala nat poke me laboro, poke me abeje, nyige me mwany, kede doi kawok inam.

Nataman, onenunu kame di okarununu wudo gikame oporenu keto ilobo wa memedo cam kagero kapiagi tek gi iye sawa kopore.

TIC IEKODET KATIDI (ikodeta3) –

Icorakin But Ngapwony: Mi ekodet acel acel abunge me bakasan me CAL **AGOA:** **Kede kad kanyuto epone me medo Cam kagero.** Mi ekodet acel acel tii ikom edoket acel. Gin kiimito ngingico kad acel acel di kiko leno tam iye, di kiko nanapo gi iye atuket are – epone me cam kagero acel pi edoket no (ruom kadierediere kede kamalo) kede epone me cam kagero kamitere iye doket (ruom kapiny) itwero nyuto ne ekodet epone me timo kede kada acel arabo are di pwodi likame gin kigeo. Ti kede papula adwong me cal kanyuto idoketa me dongo kede me cam kagero pi konyo gi yutuno edoket acel acel.

Kiye ikodeta wu:

1. Ngingico kad acel acel pi neno be ebeto menyokede cam kagero me epone mene en Katie iye.
2. Nen kaitwero mito mede ikom bolia ni kame itimo ipaco (kiruom kadierediere kede kamalo)
3. Di iko koko atuket me jamini dedede kame itwero tic kede idoket no pi mini cam kagero kibecokina ilobo kede yen.

MINO ADWOKINI

Icorakin But Ngapwony: Icen ngei ekodet acel acel tieko koko atuket gi, yame ekodet acel acel pi nywako kop kamako bolia kame gin kimito medo ikom bolia gi pi edoket me dongo no. Yame ekodet adwong tim alokaloka kamitere kame di kiyei. Me ajikini mere, nyut do **CAL AGOA:** **kamako jame atima anyote pi buli edoket me dongo)**

- **Edoket me Dongo** – Naiturojen (ngor, muranga, soya, woyo me dok & cet me gwen, poke me emwany, kede ace GMCCs)
- **Edoket me Lokere** – Posporas (poke me laboro, poke me abeje, poke me kata, mwongo, cucung me bel kal mudunga kede me amado) kede kasiam (poke me abeje, buru, kede doi me nam)
- **Edoket me cek/ cato** – Potasiam (poke me labaro, buru, kede doi me nam) kede posporas mogo (poke me labaro, poke me kata mwongo, cucung kede poke me mado) kede kalsiam moro (poke me abeje, buru) edoket me lokere kede mogo kii edoket me cato/ cek.

Tim bolia Ni Apiri (SG)

Bala kame otiekunu siao gikame yen kede lum Mito iye idoketa me dongo kapapat, okarununu nando timo jame kamedo amio ilobowa di kiko konyowa wudo cam kagero kom kame wan omitunu. (Mii **CAL AGOA:** **Kanyuto epone me timo boliawa kapiywa)**

Pi yin timo bolia ni apiri, ikaruno tic kede jame anyote bala nat cucung me mudunga, pote me yen oto, woyo me dok, buru, pii, kede lac.

Ibino Mito jame bala nat:

- Kilos 20 me cucung me mudunga.
- Kilos 20 me cete me leini bala nat, diegi, ipegei, Gwen, arabo apuo. Kur iti kede woyo me dok arabo me asigira (cete me Gwen tie kede naiturojen kii ruom kamalo di potasiam nonok iye kalamo cete apat go).
- Kilos 10 me Buru.
- Litas 5 me pii arabo lac. Lac go karuno bedo me dano arabo me lee.
- Iyaro dokon Mito ikapu me pulastik alac, epuko me gwoko bolia, kede die rot acil.

Epone me Time: Bwot kilos 20 me woyo me leini idier ot. Medi ye kilos 20 me cucung me mudunga arabo pote me yen otop. Nyal gi kiber. Di dokon iko medo kilos 10 me Buru di iko nyale dokon. Nen be jame go dedede onyalere kiber. ** Alubo mere, med litas 5 me lac arabo pii. Nyal gi iber di iko keto gi iye pukoni me pulastik: di

iko keto gi iye puko di itweo itek tetekenye kur yamo donyi iye arabo yamo me iye dony oko. Gwoke ika koumere pi ceng 21. Ingei ceng 21, yab do dog epuko.

Ikwenyar: kakame iyabe kede, kur ingic iye puko. Ngwece kede yamo kame wok kii epuko tek twatwal. Yei ne bolia no tuo kede yamo itipo pi isawan are di iko kete iye puko pi gwoke arabo itwero geno tic kede esawa nono.

**** Kame liki tie tic kede bolia me kemikol nataman, wan liko tingo cunyi pi geno tic kede. Do jo mogo tie kede toto me bolia me kemikals. Kame di oudo ibedo tic kede bolia me kemikol, ikaruno medo boliani kame itimo no anonok di inyalo iye Buru. Nen be iniang epone kame otio kede kii rieko. Ikaruno keto kilos 5 me bolia me CAN arabo imed kilos 5 me kemikol owok iurea. Nyale iber odocon. Dido iko medo lac iye di iko tic kede bala kite to ni kede imalo.**

Kame dido igeo tic kede bolia ni kame itimo atima, tame ber kong iadul katitidi me poto di pwodi likame ikete ipoto dedede. Bolia anonok di inyale kede jame atop karuno keto alokaloka kadowong. Yutuno be wan otieunu pito lobo tetekenye jame akuo atitino kabedo ilobo kel newa cam kagero kamitere ne yen kede lum.

Jame atop me ameda ikom bolia ni: Nan do okarununu keto gikame osiaunu kamako jame atop kamitere pi edoket acel acel me dongo me yen gi itic. Ikaruno memedo gi ikom bolia ni ame itimo no arabo iket gi ikom cam me kudilinge ikare me edoket acel acel me dongo wek kitwer pito lobo lobo kede jame atitino akuo kame bedo iye. Jame atop gi ngingidun momot tetekenye kur kidub lobo wu.

- Poke me Labaro – Epone aber me tic kede gi en ngongolo gi iadulion katitino. Ngol poke acel icel arabo are di iko nyanyalo en. Manoni bino Mino pote dek ni tuta kabere me potasiam.
- Poke me Emwany – cam apita kame maro asid bala enyanja kede ature Mito naiturojen adwong pi konyo gi dongo. Poke me emwany en tuta kabere me naiturojen. Akaka medo poke gi ikom bolia, ikaruno pwopworo poke me mwany iwi lobo di pwodi likame ibwongo pii. Dokon itwero rurubo poke me emwany kede pii: **mi** ikompen 6 me cucung me emwany ibaket katero galanin 5-me pii. Weke ebed pi ceng 2-3 di iko bwobwongo lobo rimaro yen kede lum.
- Poke me abeje – Gei kede lwoko gi, di iko riege. Pur abe kame oriego ilobo inget enyanja kede amulali. Poke me abeje tie kede kalsiam, kame gengo top me ature.
- Ngor kede muranga kede ace GMCCs – eber kai babamo gi di iko keto gi ilobo.
- Doi me Nam – anumu kede otuo dedede beco ne lobo. Liame ipore kwanyo munyo kame tie iye tenge. Twom baket atitidi me doi me nam di iko nyalo ikom galanin 5 me pii. Weke ebed pi sabitin 2-3 di itagalo wume atagal. Ti kede me bwobwongo lobo pi gengo tuwo mere. Ikompon 2 tio iber twatwal ikom yen kede lum apwodi titino, ikompon 4 pi yen Katie diere diere.

Niang ikom Bolia

Kame di itieko tic kede bolia me kemikol, pore di iko ngeno be naiturojen, posporas kede potasiam (do likame kalsiam). Di pwodi lika itio kede bolia Moro ni kenekene, pore ipeny epone me tic kede. Bolian likame cacal.

- Bolia me kemikol kame tio ka dedede pore di tie kede Naiturojen (N), Posporas (P) kede Potasiam (K) karorom kowndiko kor gi aman; 10-10-10. Manono cungo ne ruom me N, P, K. dokon gin didik koketo gi iye anapeta.
- Anyal aber ne edoket me yen adongo adonga en koto 10-5-5 – Naiturojen di tie iruom kamalo dodi posporas kede Potesiam tie piny.
- Anyal aber ne edoket me ngolo tuca en koto 5-10-8 kede Naiturojen di tie iruom apiny, Posporas di tie iruom amalo kede Potasiam di tie iruom kadierediere.
- Anyal aber me kare me nyak oudo koto 5-7-9 – di Naiturojen tie iruom apiny, Posporas di tie iruom adierediere kede ruom amalo me Potasiam.

Otiekunu yamo ikom peko kame bolia me kemikol timo newa. Nan do omitunu neno pekini ace are kame bolia me kemikol timo newa.

- 1) Kame itio kede anyal me bolia me kemikol iye sawa arac, ekaruno dudubo yen wu kede lobo.
- 2) Bolia me kemikol tek twatwal kame ka etot ekaruno neko yen kede lum kede lobo wu.

Ber odocon ne wan pi tic kede epone ka Rubanga me pito lobo kede yen kede jame kanyote kede bolia owok ikom jame kanyote nogi.

Dokon etie gikapire tek me ngeno cam kagero kamitere kii buli edoket me dongo tetekeny itwer gwoko lobo ni iye pone kame Rubanga ocikakino kede.

Kope Kajiko

LENO TAM IEKODET KATIDI

Tam kop ikom cam apura ni ikare me iporo ni:

- Benyo, iketo bolia ne cam apura ni? Awene en kame iketo gi kede? Gin kiketo alokaloka nyo ikom cam?
- Epone mene en kame ngeno idoketa adek kelo kede bero ne pur ni?
- Nyo acel ka yin isiao kame imito tic kede ikom tice me pur ni?

Dul Pwonyere me 7: Poto me Cam me Mwaka dedede

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Poto kame oyiko iber twero woto cam atot akom gi yot me pito diakal ni pi mwakadedede, tetekenye wek ibed kede wud atot kede konyo jokio ni kede jo ace kame tie kede rem

Jame ma Tic

1. Cal Agoa:
 - a. Poto me cam me mwaka dedede (kopi acel)
 - b. Madalan tomon me puro cam me mwaka dedede (kopi acel arabo itim papula adwong)
 - c. Papulan me cal adongo kanyuto madalan me yiko poto me cam me mwaka axel lung (abunge kanyauni me cal)
2. Jame me tic me timo ibukito me cam me kudilinge – lobo kiyapakina, itio, ebela, kede giacwea ka Rubanga me timo purem me itanda me poto (bala nat pote me tugo arabo eboli), ebela kame boro mere tie 30 cm, jamini me timo ebukitkame Rubanga ocwea kame lika sunyo dubere).

Nyuto pwony

LENO TAM IEKODET KAGWONG

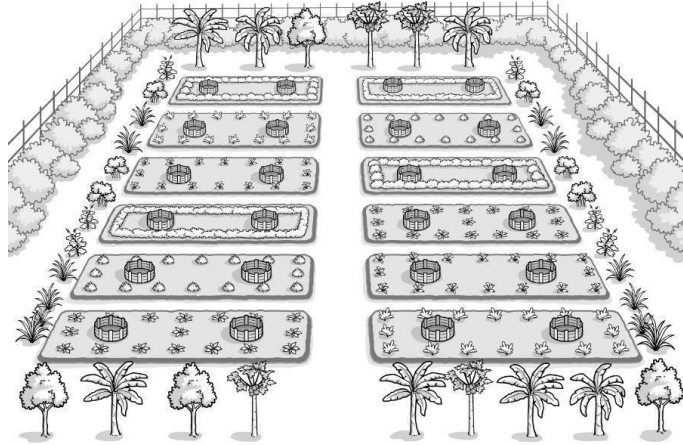
Otiakunu siao kop kamako nywak kede itubus me giacwea ka Rubanga ki ticwa me pur. Ki dul pwonyere ni, oyarunu tic kede tam mogo ikom magonogo ipoti wa.

- Pote dek me epone mene en kame yin icamo ituri kare ikare?
- Pinyobo en komio yin itamo be camo anyakini kede pote dek obedo gika pire tek?
- Benyo, yin nataman ipuro anyikini kede pote dek pi jo me diakal pi caamo gikame wok ilobo ni to eat on your land now? Kame di amanono, me epone mene?
- Nyo en kame yin itimo kame di lieto arabo ngico dwong kame mio puro cam ipoto tek?

Yiko poto me mwaka dedede

Di poti tie kede iponeso me cam apura acel, are, arabo adek, kame kokao tien acel arabo are imwaka acel, poto me cam me mwaka dedede kotieko tubuso pi kello abunge me pote dek kede anyakini pi mwaka dedede. Kame di piny liet arabo ngic itek, okarununu timo wude kame oswapo wigi arabo tipo me gwoko potiwa pi daro cam wa pi mwaka dedede. Omitunu neno epone me gero wude kame owumo wigi ki dul pwonyere me anyim. Poto kame wan omitunu pwonyere ikome tero dul lobo kame laco kede boro mere tie mitas 100 kene kene. Poto no cal mere tie aman:

*Icorakin But Ngapwony: Nyut **CAL AGOA** me cam katieko mwaka acel dedede.*

Epone me poto ni kopuro ie pote dek kame sunyo cato, etero dul me kare tetekeny pote dek ko wudere pi mwaka acel dedede. Itwero pito yen kede anyakini kame tero kare alac lukao kede poto pi gwoko poto kede pi mini anyakini me epone apapat. Ipore keto ibunu me cam kapito kudilinge ipoto pi wano kudilinge kaketo amio ilobo di inyalo kede cete me Gwen kede woyo. Ibanja tie karomo me bedo timo alokolokun me puro cam kapapat pi mwaka lung.

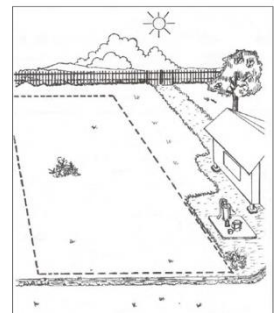
Otie kede madalan tomon (10) me timo poto me cam katieko mwaka cel dedede. Kame di poto tie ni, madalan ggi karuno konyi wudo poto acieko cam odocon.

Icorakin But Ngapwony: Ket papula adwong me **CAL AGOA**: kanyuto Madalan Tomon me yiko Poto me Cam me Mwaka dedede ikor apama tetekeny jo dedede neni. Di iko keto **CAL AGOA** Kanyauni go piny idiere otm di iko Mino jo cungi di kiluko cal gi diere. Di yin itie yamo ikom madala acel acel, yam ne ekodet pi yero cal kame gin kimito tatamo madala kame mako.

Madala me 1 – Wud ibanja Opre me Poto

Madala me agege en wudo kabedo aber kede poto ni. Nyo en kame ipore ngingico kame di itie yero kakame poto ni no pore bedo iye?

- KAKAME PII WUDERE IYE IBER – Pii tie gikema Pire tek ne yen kede lum me dongo. Ikom kare me ooro, piitam pi karamoro kame yin ikaruno wudo iye pii ne yen kede lum iye pone ayoyot etie gikamitere itek ne pote dek me dongo.
- LOBO KAME SUSUNYO TUNO PII – Nen be ipuro poto ni kaki tuloro piny tetekeny wek di esunyo mataro pi, twatwal mere ikare me kot. Kame di lobo ni opete apeta, tutuco yote me pii arabo ikuny bure luko poto ni-no diere.
- LOBO ABER – Lobo me poto Nino pore neno be imumuko ingarui adongo, kide kede Lela iye tenge.
- RIANG CENG – Kakame poto no tie iye pore bedo idelelei tetekeny riang ceng rienyi iye ceng yuluyul. Nen be boro me poto no opimere kede kakame ceng wok kede donyo iye, tetekeny yen kede lum twer wudo riang ceng pi ceng yul. Ito yen kede lum Mito ceng piny yuluyul pi Mino yen turo kede ceko anyakini.
- KABUKO ME YAMO ABER – Buko me yamo dwong mere be yamo dodonyoka dedede me poto ni. Yamo atek likame ber kede yen ayapak. Pire tek me yin bedo kede yen aboco, imukuran adongo, kede ude koluko poto pi gengo yamo.

➤ **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #1?

Madala me 2 – Wud ibanja aromo poto ni

Boro kede laco me poto aber tie mitas tolacel (100) di erorom. Dwongo mere twero kello pote dek acil kame mitere ne diakal me jo kanyape buli ceng, kede mogo adong pi konyo kede jo ace arabu tero iya tale me wudo sente okalamar.

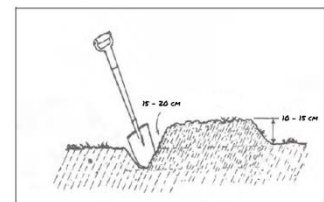
- Tuwai kiya dul Nin en kame tie kede ibanja koromo kede kabedo aber me poto?

Cal Agoa Moro li kii madala ni.

Madala me 3 – Temuno lobo kede ibanja no odocon.

Wun itimunu nyo me temuno lobo kede ibanjan ikakame poti wu tie iye? Adwokini me bero me poto me pote dek yai iepone kame yin itemuno kede poto di pwodi likame ipito gimoro iye. Pote dek dongo di ko timo iber kii lobo kame koiko iber.

- DAI IBANJA NO DI LER – Kwany Lela, kide, kede ingarui dedede tenge ki ibanja kame potoni tie iye.
- TIM ITANADANA KIKIANARA MALO – Akaka ibanaja me apura acel alac, yik enyiriri 4-6 me itandana me poti ayapak. Mi boro me itanda acel acel ikom ocelu bed mita 1 di laco mere tiemitas 8, kiarao en cm 10-15 yai ipiny. Kianaro itandana gi aman mio tic ni bedo yoyot, dokon ecweo irotin me aluba ipoto ni.
- KUNY BUR RIMARO ITANDA ACEL ACEL ME POTO – Kuny bur rimaro tu dedede pi Mino pi kur cung ipoto. Tuto me nget itanda me poto acel acel pore bedo senti mitas 5. Bok lobo imed ikom itanda tetekeney ekiaraun malo yai kii bur senti mitas 15-20.
- KET IKOR IDELELEI INGET ITANDA ACEL ACEL – Kame di twerere, pur cam kame kello naiturojen (GMCCs) rimaro lak poto pi gwoko kur lobo me nget itanda mol tenge. Cam apura go omito yiko amio me lobo, di kiko dwodwoko doi piny dokon emio cam me iponeso apapat dongo ipoto ni. Ebino Mito ni bedo lwelwero jang cam apura ni esawa kede esawa. Yongoyo ace dokon me gengo mol me lobo tenge ipoto ni en dudupo yen kede kide rimaro nget poto ni. Ceg yote adonyoipoto ni kede rienge me mudunga arabu me bel.

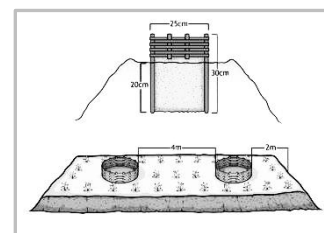

- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me3?

Madala me 4 – Wai kudilinge abedo ilobo ipoto ni

- TIM EBUKIT ME CAM NE KUDILINGE ABEDO ILOBO CAMO IADUL KOLUKI – Mitas are dinyai ilak itanda, kuny bur kametuto mere romo cm 20 di laco mere tie cm 25. Tim ebukit me ewaya, arabu iti kede eboli en adwenye yoyot, di iko time di boro mere malo tie cm 30 di dude oyabere. Di iko keto ebukit ibur. Ibukito gi pore bedo mitas 4 boro yai iye bukit ocelu.
- EPONE ME WANO KUDILINGE ABEDO ILOBO – Ket ngide me cam adong ijokoni (bala nat poke me cam, poke me abeje, kede emwany kame oriego) kede bolia ni kame yin itimo di inyalo kede cet me dyegi arabu kede cet me gwen iye agege me ebukit, di iko medo iye lum, doi, kede pote me yen. Likame dokon ipore lokoloko gi go. Yin bed itic me memedo jame anyen ikom gi. Kame itieko kwanyo cam ni ipoto, kwany do ebukit di iko weko jame atop go ilobo. Kudilinge abedo ilobo oyaro bino “icam” di gin kiko bedo topo lobo ni di yin itie pito gi. Manono oyaro Mino lobo ni bedo mio Atwal.

Ikaruno medo jame atop kame wan onapo piny idul pwonyere me agege kai ye ebukit pi nyano cam kagero kame mitere kii edoket me dongo acel acel (bala nat, med poke me laboro aromo ikompe 1-2 pi medo potasiam aso kame li med poke me abeje otuo kame oriego ikompen 1-2 pi medo kalsiam).

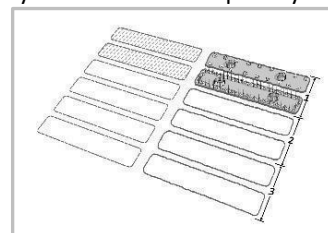
- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #4?

Madala me 5 – Pur pote dek kame cek sek idul me 1/3 me poto

Pokpoko poto ni iadulio adek. Pok adul me agege ne pote dek kame yin igeo kwanyo kede dwete are paka iyo ongwon, bala nat soya, enyanja, radis, kao, amulali awinyiwin yi karot kede entula. DKur ipur dul poto no dedede, wek acel me adul acel pi temuno pito iye kodi.

- Pote dek mege en kame tie anen me cam kasunyo cato kii dul ni?

- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #5?

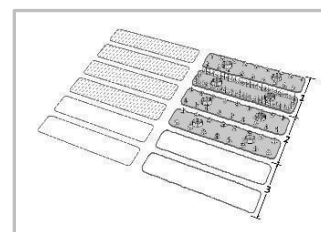

Madala me 6 – Pur pote dek kame tero kare acecek idul me 1/3 me poto

Wek dul me are me poto me puro pote dek kame ikaruno kwanyo ingei dwete kanyape arabo kanyangon (ti kede ude kame koswapo wigi, kame di kimitere). Magonogi ribaro ngor, akeu, biringanyi, okra, eboga, galik, tungulu, kukumba, kede abisali. Do kame mako dul me agege, pur adul atitidi ikan di iko weko dul odong pi nyogao puro.

- Pote dek mege en kame tie anen me cam katieko kare anonok ipoto kii dul ni?

- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #6?

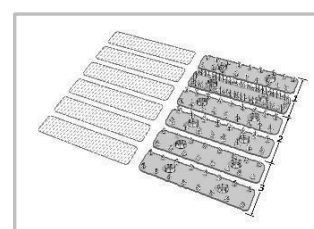

Madala me 7 – Pur pote dek kame tero kare abor idul me 1/3 me poto

Wek dul me ajikini me puro pote dek kame tieko mwaka acel bala nat muranga, kata, mwongo kede kao. Do idul me agege me poto, pur dul me poto di iko weko dul mere dongi pi daro puro cam kame isunyo kwanyo alubo mere.

- Pote dek mege en kame tie anen me cam atero kare abor ipoto kii dul ni?

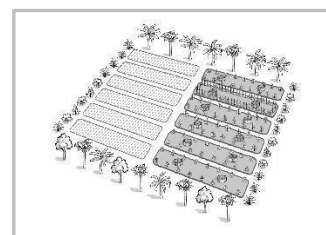
- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me 7?

Madala me 8 – Pur cam aperero kakoluko poto ni

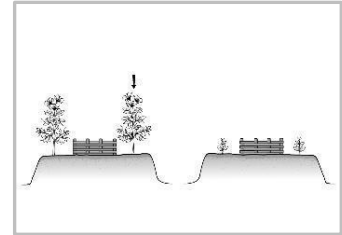
Pit yen atero kare abor kede atero kare acecek iluk kede poto. Gin kiribaro papaya, nanasi, ekajo labaro mucunga kede yen akelo anyakini kacego cego. Ket yen aboco bala enimu kede labaro tetu ngalakimak kede golitome me poto di iko pito yen acegocego bala nat nanasi tetu kide kede tetu too me poto.

- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #8?

Madala me 9 – Pur kako ukaro kenekene pi kare no

Nyogao puro kako ukaro ikom poto ni me cam me mwaka dedede. Manoni omito Mino poto Nino Mede kede woto ni pote dek kanyen ne paconi. Kame di mwaka tie oot, (cam atero kare anonok) ki dul poto me pote dek no, pur ber kakame iweko oukaro kame bin ikwanyo iye cam angoce igeo puro me agege di cam go otieko dwete kany. Pur dul poto me pote dek kame tieko dul mwaka di ecek no di kitieko dwete ongwon. Kame mako pote dek kame susunyo cek, pur poto mere oukaro di gin kigeo keto ature.

- **CAL AGOA** mene en kame nyuto newa madala me #9?

Madala me 10 – Lokoloko puro cam kapapat

Kame itie nyogao puro poto acel nono, lokoloko epone me cam ace ipoto nono. Manoni dwong mere be, pur cam bala nat muranga ngor kede ace acal kamano kakame ikwanyo iye pote dek (bala nat enyanja, biringanyi, kede okra) kame ikwanyo mago doko iko pito magi amanono. Lokoloko puro cam kapapat konyo gengo nyai me jame kame dudubo cam apurawa kede tuere dokon eiko amio me lobo kii poto ni.

- Cal Agoa Moro likame tie kamako madala ni.

Icorakin But Ngapwony: Temuno ngingico madalan 10 bala ekodet.

Bero me Poto Me Cam Me Mwaka Dedede

Jo pur atot tio kede lobo gi dedede me puro cam me acata me kuo. Manoni ko miino jopur dong abongo epone moro me kello ne jo diakal mere cam kagero kom gi.

Itatam me ateni kame tie kane nyuto newu gikame karuno timere kame di jo pur otio kede iponeso me pur gi.

Poto Me Ekajo Me Adul

Bin tie calo Moro kame jopur ekajo tie iye, kii piny me Asia. Gin oudo kipuro kodi cam acel ni pi mwaka imwaka. Kakame kac otiek kede, diakale gi bin bedo kede sente pi dwete anonok. Kakare me pito kodere otuno, gin oudo kipito ekajo dikiko weko ne kare me dongo. Jo me adul bin lwongo kare no be “kare otoo”, piento ikare noni, tic oudo doko nonok ipoto kwanyo doi Moro anonok kede gwoko lobo kenekene. Dokon oudo gin kilwongo kare no be “kare me kec”, pien sente kabin owok ikare me kac tiek ikare ni, di eko weko jo abongo sente me wilo cam. Diakale bin do ooto gamo loan tetekeny wek cam bediwi emasa icel pi ceng acel

Mira kede Yosepu bin oko roro kare kame tice otoo kede no. wud gin oudo do maro bedo goro paka likame kitwero wilo jame kapir gi tek me paco akadi karuno culo sukulu pis me idue kanyape kame gin oudokitie kede. Idue do oudo singo ture itek twatwal ikare kame tice too kede noni, dokon kisingo bako dog gi pi kec itektwatwal.

Mwaka Moro acel, Mira kede Yosepu oko donyoiye kodet me pur oko pwoyo gi epone me puro Poto me Cam me Mwaka Dedede. Ekodet me pur ni oko neno lobo moro iyadul kame pore me ariba me pur karacel. Diakale —Cuo ribaro kede Mon, kede idue—dedede otio karacel pi yiyiko lobo, timo ebukit me cam me kudilinge abedo ilobo, pito kodi, kede tic kede bolia me paco. Akaka lwoyo koko me idue Mira kede Yosepu oneno be pore negi tero kare ni karacel bala diakal. Idue diko numunumo siao pur kame paka idue atino mege da omaro tic me puro kai ngorijij kede memedo jame iye ebukit me pito kudilinge kabedo ilobo.

Yoyot nono da pote dek gi diko wok di ibamarar. Mira kede Yosepu, karacel kede diakale ace kabin oketo kom gi, oko wudo cam kagero kom gi Oromo pi diakale gi dedede ikare me tice too kede go. Bin gin likame kiko karuno tieko camo cam gi dedede, manono oko Mino Mira oko ribere kede jo ace pi caako cato pote dek megge mogo inyim poto mere kanono. Toto me jo me calo kanono oko donyo bino wilo pote dek. Aso, potoni likame oko mino gi cam agero kom kenekene do ekello ne gip aka sente me culo sukulu kede wilo jame ace kapir gi tek ipaco.

Mira kede Yosepu bin oko bedo kede gen pi anyim kicararai pien gin bin kisiao epone me konyo diakal gi. Idue gi dado oko cako dongo iber di likame tuo lolo gi bala kite kame bin lolo gi kede ca, dokon oudo gida kitwero konyo jo agoro kii adul gi di beo kii nywak kede gi.

TIC IEKODET KATIDI

- Bero megge mogo en oko udere ikom bedo kede poto me cam kame kelloni cam me mwaka dedede kame yin iwiinyoiyo owok ieitatam?
- Benyo ikaruno yida tamo pi bero ace?

MINO ADWOKINI

Icorakin But Ngapwony: Mii ikodeta nywak agam gi ikom kop no. di iko tic kede anapeta me kope gi pi woto kope kame gin likame kiko karuno woto kakaler.

Bero tie me epone atot twatwal kame udere ikom bedo kede poto me cam kamako paco kede adul kame woto cam me mwaka dedede:

1. CAMO ANYAKINI KEDE POTE DEK BULI CENG

Anyakini kede pote dek Pire tek twatwal iye pone me cam kawan ocamo me buli ceng. Bitamin mineral opong iye, dokon ekelo ne komwa cam kagero katot twatwal kame komwa Mito.

2. YONGOYO AYOYOT KEDE AGARAMAN LIKIYE ME WUDO CAM KACIL NE DIAKAL NI

Poti gi karuno dwodwoko garaman kame diakale riamakin kede me wudo cam me yot kom ne diakale.

3. POTE DEK KAME WOK IPOTI ME MIERE KEDE ADUL BER ODOCON DI KILI KEDE RACO KIYIGI

Pote dek kame wok ipotoni ber odocon kalamo mago kame ocato kii atale, kame apua, jame aliao kede cing jo opwopwoko. Kame yin ipuro pote dek amaki, iyaro karuno ngeno be kemikol mene en kame yin itio kede me purogi.

4. GERO NYWAK ABER

Buli dano karuno gwoko Poto me Cam me Mwaka Dedede. Paka idue atino da karuno kello bero ipoto iye. Gin kikonyo kede tic iye buli ceng, kame bino konyo gi siao bedo kede twer apirgi kame konyogi ngeno yote me gwoko komgi da. Pur me paco karuno kelo diakal kede adul karacel. Tic karacel mio nywak teko.

5. BERO ACE KAME WOK IKOM POTO ME MWAKA DEDEDE

Bedo kede iponeso me yen di oluko paco arabo adul konyo gegengo jame kame dubo giapitawa kede tuere. Poti gi dokon mio lobo neno di cil. Lobo kame tie kede pote dek kame dongo di tot karacel neno mit itek.

Poto me Cam me Mwaka Dedede omito donyo woto ne diakal ni anyakini kede pote dek kanyen di wok tuputupu buli ceng. Man kenekene liame en epone me timo poto me diakal arabo me adul. En etie yongoyo acel ikom yote me temuno poto me paco kame karuno woto cam kisipokina kame garaman, tic, kede tic kede lobo iwel ayoyot. En etie me nyuto newa epone me wudo yote ace kame yiiko poto ni kame yin inywaako kede icegun.

Keto itic

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Benyo, tie ngatamoro abin ogeo winyo kop kamako Poto Me Cam Me Mwaka Dedede apat kede tin? Benyo, yin itio kede poto acal Kaman ipaconi?
- Tam mege owok ikom Poto Me Mwaka Dedede kame yin imto oot poro tic kede ipaconi?
- Benyo, kanisa nida tie kede poto? Benyo, yin itamo be Poto Me Mwaka Dedede twero bedo project aber me atima ne kanisa?
- Lobo mene en kame koto kanisa pore tic kede?
- Epone mene en kame koto poto ni twer tic me nyuto amara ka Rubanga kii adul wa?
- Yongoyo mene en kame kanisa ti kede wud gi okalamar awok icato cam apura me Mino deyo but Rubanga?
- Benyo, tin imito cweno yik me cako puro Poto Me Cam Me Mwaka Dedede iloboni arabo iadul ni?

TIC IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: *Di lubere kede esawa kede kabedo, ikarununu tic karacel me timo cam me ebukit me kudilinge abedo ilobo di itiunu kede icorakin kame onapo pny gi. Cocoko jame me tic sek:*

- *Yen 7-8 kame boco gi tie cm 30*
- *Jame ma akeda bala nat me eboli kame Rubanga ocweo dodi likame esunyo dubere.*

Teri due asomo ooko me ot di iko kunyo bur kame tuto mere tie cm 20 kede kame laco mere romo bala cm 25 (amotoko bure kame rorom). Dudupo yen kayak rimaro bure go—dudupo yen karomo bala 8. Ked eboli kame oyeco arabo jang yen go pi cweno ebukit. Mi idue ket kom gi itic noni dido icen ngei cam me idier iceng arabo cam me otieno, ket ngide me cam go iebukit.

Dul pwonyere me 8: Geengo Jame Kadudubo Cam

Tam Ka Pir Gi Tek

1. Tie yote kame Rubanga ocweo kame wan otwero geengo kede jamno kadudubo camwa kede tuere kame kwanyo yot kom cam apurawa.
2. Rubanga otieko minowu yen kede leini atot iya dulwu kame karuno gengo nyai me jame kadubo camu gi.

Jame me Tic

1. Cal Agoa:
 - a. Kads kanyuto yen kame Rubanga ocweo kame Riamo jame kaliao (abunge acel pi ekodet acel, ngongolo gi di boco diki tie 11)
 - b. Ot me olikolik (kopi acel)
 - c. Otel kame jame aliao camo iye (kopi acel)
 - d. Kads kamako bero kede raco me jame kadudubo cam (abunge acel pi ekodet, ngol gi kiwok kads 24)
 - e. Kads kanyuto pote kodubere (abunge acel pi ekodet acel acel)
 - f. Ot aluka (kopi acel)
 - g. Gikame galao papula (kopi acel)
 - h. Kads kamako jame kame otimo ipaco me gengo jame kadubo cam wa kame poison likie (abunge acel pi ekodet acel, ngongolo gi diki boco diki tie 9 , kede kopi acel alikame ongolo kame iyaro wekone kanisa)
2. Idabu katelo idue kame tie iyer nin me tic kede: (SG)
 - a. Ot me olikolik kame otemuno
 - b. Otel me cam me jame aliao
 - c. Ot aluka kame okobo kede
 - d. Yen kame otimo ipaco kame poison li iye me siko poto kame kotimo ipaco.

Gagao Jame kadubo Cam kede Tuere

LENO TAM IEKODET KATIDI

- Tim anapeta me jame aliao kede kapor kame itunu kede ilobowu.
- Tatamunu mege ikomgi reco kede mege ikomgi en Katie me kony.
- Benyo, tie mogo iye kame isawan mogo reco dodi dokon isawan mogo tie kede kony butu?

MINO ADWOKINI – *Mi ikodedta nywak anapeta me leini kede jame apor kame tie me kony kede kame reco butgi. Wandiko gi iye bao.*

Otie kede iponeso me jame aliaogi are ipotiwa:

- a. Jame aliao kame camo jame aliao ace olwongo be 'Meamede'. Gin kikonyo. Kikonyo gwoko yen kede lumewa.
- b. Jame aliao kede apor kame camo camwa olwongo be 'Pests'. Konygi li dokon kitwero dudubo cam apurawa.

Rubanga ocweo gi dedede kede tien kop. Paka iton leini kede jame aliao kame tie iye anapeta me "jame kadudubo" tie pi tien kope kabeco. Do paka iton yen, leini, kede jame aliao abeco mege go Rubanga ocweo go

da kame tie ipoti wago da karuno bedo jame kadudubo cam wa. Kame gin kidudubo cam apurawa kede yen, Yutuno be, Rubanga omiowa tic me bedo jodar kagenere kede jopug giacwea mege dedede. Piwan daro wi giacwea iber, oporenu ngeno jame adudubo camwa gi iber di okounu siao epone me gagao giikom cam wa.

LENO TAM IEKODET KADWONG

Jame aliao kede kapor go liame kenekene en kame dudubo cam apurawa.

- Nyo dokon ace en kame itamunu be karuno dudubo camu?
 - *Idue asomo go karuno yamo be doke, apuon, winy, esombabiomba, iyono (lee moro kenekene kame camo yen karuno dudubo camwa)*
 - *Cenge mogo gin kitwero yamo kop ikom jame atui ipiny kede kawok imalopi ngico kotatapo ikom yenwa kede camwa.*

Okarununu popoko jame katotolo yot kom camwa gi ikom—jame kadudubo kede tuere.

1. Giadudubo {A pest} obedo gikame kuo kame dudubo yen, ribaro kede winy, leini, kede jame aliao atitino.
2. Kudilinge kame kolwongo be panggi, bakteria, kede bairas en kame kelo tuere.

Leunu Tam:

- Epone mene en kame jo gengo kede jame kadudubo cam kede tuere ikom yen kii adulu?
- Benyo, yote go tio iberi?
- Benyo, kikiro kemikol? Pinyobo arabu pinyobo liki timo kamanono?
- Yn itamo be nyo en kame timere ikom jame aliao akonyo megge kede jameatitino alika neno akuo abedoilobo kame di ikikiro kemikol ikom yen kede lum?

Jame adudbo go karuno dudubo cam apurawa. Gin kibedo peko apire tek, do kame wan otio kede kemikol me neko jame aliao alia gi, oneneko iton jame alaio kabeco mege goda kede jame akuo abedo ilobo.

Kikiro kemikol likame en kenekene kame tie yongayo arabu yongayo aber twatwal me tic iko jame kadudubo camwa gi. Kii dul pwony ni dedede, omitunu ngico yongoyote adek me gagao camwa ikom jame kadubo gi kede tuere kamakogi:

1. Gengo— gwok gi ikom donyo ipotoni
2. Wano jame akelo bero – jame aliao akonyo, leini, kede jame akuo alia neno abedo ilobo
3. Daro arabu pugo gi

Gengo

LENO TAM IEKODET KADWONG

Yongayo me gengo jame aliao dudubo cam kede tuere donyoikom cam apura en liame yei negi donyo sek iyagege. Mano olwongo be gengo. Poto akome yot ber odocon.

Rudo lakwa en obedo anen aber acal acal acala.

- Pinyobo en omio Pire tek newa me rudo lakwa? Egengo lakwa piro
- Nyo en kame twero timere kame likame orudunu lakwa? Epiro, epirisar, ekaruno top arabu wok tenge.
- Benyo, iniang be laki twero dubere kakame yin likame irude kede pi ceng acal kenekene? Pi sabiti acal? Pi duwe acal? Mwaka acal? Liame ikare acececk, do ingei kare moro yin ibino neno raco kame timere ilaki.

Manoni da cacal kede gikatimere ipur. Kame wan odaro potowa iber di cil, egengo jame kadube kii dudubo cam apurawa.

Otiekunu siao jamini atos kame wan okarununu timo me bedo kede poto acil, akome yot. Benyo, ikaruno yutuno acel moro ikomgi?

- Nyo en kame wan okarununu timo pi gero kadaro leini kede poto apura akome yot?

Icorakin But Ngapwony: *Kame agam me kope ibeikina likame owok, yutuno ne idue asomo agam nogo. Diko tatamo negi epone kame yote me gero lobo amio da konyo kede gengo jame kadudubo cam kede tuo tenge.*

- **Ger lobo ipwosokok kamio.** Yei ne lobo top iyepono kame Rubanga ocwee kede bala nat bedo kede ebukit me cam me kudilinge kabedo ilobo, wumo dud cam apura kede lum, boke, kede wumo loboni kede jame atop kodoko bolia en kame tie yongoyo kibecokina odocon me gero yen apita akomgi yot kame piemio kede tuere kame bino ikomgi.
- **Pit cam apura me iponeso kapapat.** Jame aliao kadudubo cam didik kopito negi cam apura kibecokina. Kame inyanyalo pito cam apapat, jame kadudubo cam likame singo nyai awakawaka ikom cam ipotoni. Kame adul kame lobo no tie iye tie kede iponeso me yen kede cam apura kede jame akuo abedo ilobo apapat, emitu kelo iponeso me jame aliao da me iponeso apapat. Jame aliao abeco omino gengo areco mege ka.
- **Lokoloko puro cam ipoto no buli mwaka acel acel** pi gengo jame adudubocam gi temuno dwogo ipoto dokon. Kame yin iloko loko puro kodere kapapat, imito:
 - Ngolo kuo me jame kadudubo cam
 - Kwanyo tenge cam kame gin kicamo
 - Itotologi pien kakame gin kipwono iye odudubun

Tie dokon jamini ace anonok kame wan okarununu timo me gwoko potiwa di cil di komgi yot:

- **Tic kede doi me nam me wumo dud cam apurawa arabo me siko cam** (kame koto ikaruno wudo gi). Karacel kede bero kame wan oleunu tam ikomgi kii dul pwony me 5, doi me nam da riamo okamekame atino.
- **Puputo cam apura arabo yen agoro go tenge.** Cengemogo tuo otieko makogi. Kame iwekogi cungo kano, gin kibino kelo jame adubo cam kano. Putgi di iko tero gi tenge kakabor kede poto.
- **Dwodwoko ngide me giareco piny iyadul apto tie iye.** Kwany ngide me jame areco kede doi tenge me poto, kame jame kadubo cam gi nywal iye. Ti kede pote yen kede lum acil me wumo lobo kede dud cam apura.
- **Dar ecume me kikiro pii bed di otuwo.** Kikiro pii odikino tetekeny gikikiropii no bed di oduo pi ceng yul. Gikikiro pii no karuno kelo tuere kadudubo yen kede cam ni. Ti kede gikame tonon pii atona di pii ko dodonyo iya liasin me cam kede yen di likame emio gikame bwongo pii no dokongic (bala nat, galanin kame koliero malo arabo tankkin me pii kame kubere kede paipo kanyeto pii ikomgi).
- **Tic kede yat me neneko gasia.** Kame oudo itie tic ikom yen atuo, lwok gitic ni kiber di pwodi likame ikobo kabedo ace me poto. Manoni bino konyi gengo nyai me tuere ikom cam apura ace kede dokon egengi kobo jame adudubo cam kame komgi yot.

LENO TAM IEKODET KATIDI

- Mene ikom tice gi en kame yin itie itimo cuto?
- Mene ikom tamgi en kame nyen ibuti?
- Tam acel mene en kame yin imito tamo tic kede iko yen kede cam apura ni?

MINO ADWOKINI

Yen apita kariamo jame aliao

TIC IEKODET KATIDI – Ekodet me Jo 4-5

Rubanga otieko minowa yongoyote kame konyowa gengo jame aliao kadudubo yen apita kede cam apurawa tenge. Magonogi singo bedo tie iadulionwa, arabo wan okarununu pitogi di okunu nywako gi kede icegun.

- Yen apita mege en kame yin itie tic kede me gengo jame aliao areco gi tenge kii adulu?

Ti kede abunge acel me **CAL AGOA: kads Kanyuto yen apita kame gengo jame aliao** kii ekodet acel acel.

Ngat acel acel iekodet pore kwanyo kad acel. Ngic yat no iber iko neno kame di etie iadulu, amotoko karamoro ki lobowu. Nen giadubo cam apurawu go di iko neno yat kame riame. Neni iber kame di itieko neno giadubo cam gi karamoro ilobowu. Tam kop ikom pito yen kagengo giadudubo cam apura kii lobowu. Nenunu kame di ngatamoro idierewu tie kede epone me yatno pi nywako kede icegun.

Anen bala nat:

- Di ocungo ikom cal kame tie ikom kad, benyo, itieunu kede marigold iadulu arabo ilobou?
- Benyo itieunu kede obir kede ampid?
- Benyo, tie ngatamoro iekodet wu kame tie kede yen apita kanyingi marigold kame kitwero nywako kede jo ace?

Yat apita	Gikame eriamo Tenge
Marigold	Obir, Apiran
	

MINO ADWOKINI – Mi ekodet acel acel nywak yen kame gin kineno iadul gi kame riamo jame kadudubo cam tenge.

Wai leini kede jame aliao ikel ipoto

LENO TAM IEKODET KADWONG

Kii agege me pwony ni, wan openyo be, ‘Leini mege arabo jame kaliao mege kame tie ipotiu kame tie kede kony arabo ameda butu?’ ameda go e nine be kikonyowa diebo kede jame kadudubo camwa gi tenge dokon iduegi (larvae). Omitunu oot neno epone me wano jame me bero kibecokina ares: ilikolikin kede jame aliao kacamo icegun. Wan okarununu pelauno waano gi kakame opurunu amotoko kakame ogwokunu iye leini tetekenye gin kitii ikom jame kaliao areco mege nogi. Jame kakelo bero gi obedo jotic me nono kame tio ipotiwu.

Pi yin wanogi Mito di yin ikaruno wudo jame adekgi:

- Cam
- Kagwokogi
- Pii

Waano ilikilikin:

- Olikolik obedo joka dwaro obir kede teko dedede kede dokon jame apor ace areco mege. Olikolik acel acel camo tutumian me obir kede jame ace iwor acel acel.

- Ilikilikin Mito kabedogi kame iyapi iyapi kede pii kede kacam (ature kame cwaongwece akur iwor bala nat, esawa tomon me odiko, yucca, primrose me otieno, ature me pii kacwao ngwece iwor bala nat jessamine, cleome, and nicotiana.)

Wan otie kede rieko kame karuno konyi kede geroot me olikolik. Nyut **CAL AGOA: Kanyuto epone me gero Ot me olikolik** (SG)

Waano jame aliao kede apor kabeco megge:

- Bala kame oyamo kede sek, otie kede jame aliao kede apor ame dudubo cam apurawa dodi kikelo newa bero. Kabeco megge go oyaro camo kareco kame camo camwa, aso wudo yin imito wano abeco mege go dibeo kii minogi cam, kabedo, kede pii.
- Pit iponeso me aturen kapapat. Kabeco mege go Mito cam pi gin bedo kuo. Bedo kede yat Moro kame tie tuuro di yapi kede potoni kelo negi iyore me pige kede nyige. Aturen kalubogi karuno waano jame akelo bero go:
 - 1) Yen apita kame tie iekodet ka daisy, bala nat aster, cosmos, kede yarrow
 - 2) Yen apita kame tie iekodet me karrot, bala nat cilantro, dill, fennel, parsley, kede karrot me obar
 - 3) Alyssum kede imemban icegun kame wok kii iekodet me mustard
 - 4) Yen apita kangwece gi kur {Mint}
 - 5) Engano
- Ger ne jame kaliao kede apor kacam (hotels). Nyut **CAL AGOA: kanyuto Otel me cam me jame alia** (SG) Ikaruno tic kede jame me tic kame yin itie kede cuto, bala nat ebao, papulan adongoaboco, papulan me rwonge, arienge, cupan ma arwakarwaka, eboli, paipon, ikebe (arabo jame ace me sepo wiot) kede iton ipirin atie top mege goda pi kame kelo aoma cuny ne jame go pi bedo kanono. Etie gikapire tek me wudo wiot kede apama tetekeney icen ngei kot, pii likame tuno iotel kame jame aliao gi camo iye komino edoko ngic. Jame aliao atot maro kakame moo ngingic. Tetucel me otno pore bedo di oyabere di iotno jamini atot kame oyamo iye ieitabu kame komii no opong iye. Otel me ame aliao gi camo iye timo kiber kalamo ikakame kogwoko iber ikom yamo abukoitek. Tamakinunu gero acel Moro di itiunu kede itabu kame imakunu go.

Icorakin But Ngapwony: Kame di esawa tie, mi idue asomo go ti karacel pi gero otel me jame kaliao diki tio kede jame me tic kame udere iadul kano kede kilub icorakin kame tie iye itabun gi go

TIC IEKODET KATIDI

Ti kede **CAL AGOA: Kads kanyuto jame acamo camwa dodi kikelo bero.** Bebeo ikom kads go di iko neno kame ikaruno tamo pi jame aliao kame kitwero bedo me kony ipoto arabo jame kacamo camwa. Tim atukito are— atukit acel kamako jame akelo bero kede acel me jame kadudubo.

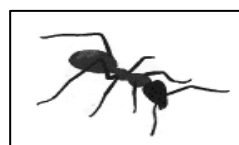
Anen bala nat:

- Benyo, apwopwor kabedo ikabec go tie kede kony moro arabo kibedo jame apor kadudubo?
- Benyo, akatalang obedo obedo me kony arabo kitie jame alaio kadudubo?

Apwopwor kabedo ikabec

Akatalang

Icorakin But Ngapwony: Tek di ikodeta dedede otieko timo atuketa are, mi gi kimar adi en kame tie iatuket kakelo bero, pore di kitie akelo bero 12. Epone me ngenogi en kite kame kom jame aliaogi ogerere kede. Kakelo bero tie ical agoa kame laco mere likame rorom kede boro mere do adudubo camwa gi tie ical aluka. Di iko yamo ne ekodet pi ngingico atukito go dedede pi gin ngeno neno akelo bero kame gin kitie kede iadul gi kede jame kadubo cam da kame tie iadul gi.

<u>Jame kame dubo cam</u>		<u>Bero me kudilinge</u>	
Apwopwor kadubo kabec	Kudiling adubo kabec	Akatalang	Kic
Ekutele	Apiran	Kudilinge acamo iwor	Aturur
Igwegwe	Kudilinge acamoposom awokicam	Angwarangwara	Atuturo adoto leini ace
Epio kor boke kata	Kudiling atie kede turge adubo enyanja	Okolomuge	Akudukudu alor cet
Lwagini adubo karot	Apiran me muranga	Ogongoro	Otiem otiem
Okamekame kede okorokoro	Lwangini atar kede apapol	Lwagini acamo icegun	Ilelek

Gengo & gwoko jame adubo cam

TIC IEKODET KATIDI

Ti kede Kad me **CAL AGOA: Kanyuto boke kame odubo.** Ket kads dedede piny di iko neno cal me boke kodubere atie ikom kad acel acel. Acel acel iye sawa mere, nyut negi kad no kame gin kineno gianyuto pote kodubere. Di iko mono gikadudubo jame kame angere itek. Gwok kad kame jo okimono me giatima me ajikini.

Icorakin But Ngapwony: Kame di esawa tie, ikaruno timo tic nib ala nyuto tuko di beo kidodolo kad acel acel di poke idiere di iko keto gi piny tetekeny wek kako dubere mere kenekene en kame neno. Wace idue asomo pwakuno yamo epone me giadudubo cam mene en kame timo boke amano di pwodi likae iyamo negi adwokini mere.

Otimunu anen Moro:

- Benyo, itieko neno epone me boke odudubun aman ipotoni?
- Gika dubo camwa mene en kame timo kaman?

Kodubere	Gikadudubo
Boke kame onyamo arabo kacogocogo	Aturur, kudilinge, kede lwagini akwar
	

LENO TAM IEKODET KADWONG

Kame idaro potoni di kome yot, imito bedo kede jame kacamo cam kede tuere anonok. Do, Kara miero jame kadubo cam mogo bed tie kame yin ipore yii kede kede geengo. Otie kede yote adek me timo kamanono:

Obek:

- Benyo, ingeo be aturur ngeo kala? Aturur mogo mro por kakame kala moro no tie iye.

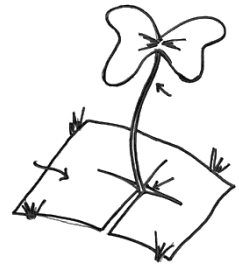
Pi cweno negi itego, cil karamoro ikor apama kede kala Moro acel ikom kalas Katie piny gi, di iko pupuco kom gimoro iminait bala mo me motoka arabo mo me celo dek me mako aturur kame por poto iye.

Epone me kala gi wao tam me aturur kame wan likame omoto:

- **Yello** wao tam me lwangini atar, lwangini apoto ikom anyakini, aturur acuo, ekutele, fungus gnats, midges, male winged mealybugs, leaf miners, thrips, psyllids, and winged aphids.
- **Atar** ewao tam me lwangini atar, aturur kareto yen, akudukudu kadubo kukumba, kede igwegwe adongo.
- **Bululu kicararai** ewao lwangini kadubo ature.
- **Akwar bubu** ewao tam me lwangini kame nywalo abeon gi di cal kede apple.

Ageng:

- Wum poto ni kede tandarua me obir arabo kede bwoiawangi tino kame di ikarununu wudo iadulu. Manoni bino gwoko potoni ikom winy kede jame apor adongo mege.
- *Nyut* **CAL AGOA: Kanyuto ot aluka (SG)** Ot ni cal kede ot kame ogwoko iye yen atino. Didik ot ni tie me konyi gwoko yen ayapak kii piny angic arabo yamo atek. Dokon etio bala egengo jame apor kede aliao kadubo camwa. Icen ngei yin gero puremu agero yoyot, wume kede pulastik kicararai.
- *Nyut* **CAL AGOA: KANYUTO ageng me papula.** Idue me apwopwor me kabec neko kodi me kabec atino kame tie tui atua, kale, kede ature. Pi gengogi, ti kede edipor korurano me ibunu me cak. Ngongolo papula ikatirir me mako cak no kame boro mere romo sentimita 5 di erorom, iko cilaro en aria idiere. Yabe geno ilake tucel paka diere tetekenye we kyat Katie tui bed diere. Timni gengo apwopwor kadubo kabec nywalo abeon megge icuny kodi kame tie tui. Wek papula ikatitirir no dong Kano—kakme kodi no tie tui kede emitu yabo wang papula no di lac di en eko wok oko. Nen be itimo kamano awakawaka kakame kabec tie cako wok kede oko, kame li apwopwor omoto bwoni!

Siiko cam apura kede yen apita:

- Siiko camwa do en obedo giatima me ajikini.
- Akaka siiko poto dedede, tamakino siiko giadubo cam kame ineno tie dudubo camni no kenekene.
- Tie jamini me siko poto kame yin ikaruno timo apiri. Omitunu oot nenogi inyime kane.

TIC IEKODET KATIDI (SG)

Ti kede Kad me **CAL AGOA: Kanyuto jame me tic kame wan otimo ipaco kame poison likie** pi tic me ngingico kede yeyeko ni.

1. Ket kad anyen dedede piny arabo iwi emesa.
2. Kwany kad me boke kame odudubo tenge ikom giatimea me ajikini di iko neno kame ikaruno wudo giadudubo acel nono iabunge me kad anyen.
3. Kame iudo giadubo cam apura acel nono, som yat kame onyalo kame tie iye itabu kame omiou no kame otio kede pi neko gia dubo camwa go.
4. Leunu tam ikome pi neno kame di yatno timo yoyot kede tic kede. Kame di amanono, kete ikomatukit. Kame yat no nyalo tek arabo iliunu kede jame kamitere mogo, kete nu tenge iyatukit ace.

Anen Bala Nat:

- Pi kad kamako boke kame kudilinge odudubo ni, aturur, kede lwangini, eneno bala amulali kame konyonyoto aliet karuno konyowa kede riamo epone me jame kadudubo cam me eponeno.

Kodubere	Gikadudubo
Boke kocamere arabo kacogocogo 	Aturur, kudilinge, kede lwangini
Onyogo kede jame kaliao 	Nyanyalo ijikon are me amulali alliet, arabo bisali kede bbuo me sabuni ilita acel me pii. Weke ecung iwor dedede, dido iko yayango en di iko pike iye cupa me kikiro ikom cam dido iko cako tic kede. Bed yayango ecupa no buli dakika kame yin itie kikiro en kede nono. Tame ikom cam apura kede ikom yen me kaka titidi moro ber kong didoko iko memedo iye pii kame di edudubo boke.

MINO ADWOKINI – Wace ikodeta nywak jame konyale kame oudo tie iyatukito gi kame yoyot timo kame karuno neko jame kadubo camwa kame gin kineno iadul gi. Mi kopi me **Cal Agoa: Kanyuto gime siko poto kame li kede poison iye but kanisa icen ngei giatima no.**

Kope Kajiko

- Yote mege ka Rubanga omii kame yin itie tic kede me gegengo jame apor kede aliao kadubo camwa kede tuere kii adulu?
- Tam anyen mege en kame yin isiao tin?

Dul Pwonyere me 9: Poto Kame Koribo iye Jamini

Tam Ka Pir Gi Tek

- Rubanga otieko minowa yote atot me kianaro kapur kede ka gwoko leiniwa di otio kede jamini kame tie ipoto Kano cuto. Kame di wan otie keto epone me kope gi itic, emio lobowa bwoto anyakini atot.

Jame me Tic

- Cal Agod: Giamia arabu papula adwong kanyuto ngide me cam (kopi acel me cal 7 pictures, ngongolo gi kidok kads)
- Papulan kadongo me iwandik / itabun me wandiko kope kapir gi tek

Nyuto Pwony – Tic kede Jamini Katie newa

TIC IEKODET KADWONG

Oyarunu geno dul pwony ni kede timo tic. Paplan adongo me cal gi wok kii jamini me kakwan opuro kede kakame odaro iye leini. Wanunu dedede karacel oyarunnu popoko jamini gi ken gi ken gi iye ikodeta are: Ngide me cam (yugi kame pore me abwota) idier ot tetu ngodal kede giamia (etie gimoro apire tek kame Rubanga omiowa) ibad tetu cam me iot.

*Icorakin But Ngapwony: Mi **CAL AGOA**: Papulan me cal adongo kanyare Kanyuto Giamia arabu ngide me cam but Jo me ekodet acel acel. Mi dano acel cung malo iyesawa mere kene di eko nyuto ne kodet papula me cal adwong. Iko penyo ekodet wac ekodet kame dano no pore oot iye – Giamia arabu ngide me cam. Di iko Mino dano no cung ibad kame cung pi ‘giami’ arabu ‘ngide me ca’. Jik tic no kede yamo be:*

Me ateteni, gigi DEDEDE oudo pore oot iye kodet me “Giamia”. Jamini gi acel acel okarununu tic kede ipotiwa me medo teko me wok me cam apurawa!

Rubanga otieko cweno jame dedede. Kame wan oyeiunu be gi dedede kame wan otieunu kede tie giamia kowok ibut Rubanga, omitunu wudo epone me tic kede gi kede rieko me konyowa bala jame me tic kame En emiowa. Kame di wan ongingicunu potiwa, gigonogi karuno bedo jamini kame wan ocacaunu dodi kibedo giamia kowok ibut Rubanga.

Kii dul pwony ni, oyarunu oot neno dokon gikame Rubanga omio wa kede epone me tic kede gi me kianaro wok me cam kii poti wa.

Poto kame Koribo iye Jame

LENO TAM IEKODET KADWONG

Ogeunu kede itatam me neno epone kame Yakobo kede papa mere obedo kede icen ngei udo pwonyere kame ebdo iye...

Yakobo kede papa mere bin otio tic atek imwaka noni—siao diru anyen me pito cam apura abongo boboko poto, timo ibelai me kukunyo piny, diki timo bolia gi kapiagi, diki tamakino gengo jame kadubo cam apura abongo tic kede kemikol. Iwor mogo, icen ngei timo tic itek, Yakobo cenge mogo ngirkino camo cam me otieno angirkin di pwodi likame edonyo inino atut kame enino kede bala dano kotoo. Itetucel, toto mere kede

amimere tie timo tic itek ijokoni, kii poto gi anyen me pote dek, kede gwoko diang me diakal, Gwen, kede diegi gi are.

Par Ayakobo adwong mere oudo tie pi epone me gwoko gi dedede kame tie ipoto no kiber abongo dudubo icegun. Tien kede tien en ebedo kwenyaro amimere pi liame bwoto Buru atatai kede tweo leini tetucel me poto. Tien adi en kame papa mere obedo tatamo ne kede itatam kamako kuo mere di pwodi en awobi di diang oko moko ipoto mwongo di eko camo cam komie tuo?! Dokon gin kigwoo ngwece me coloni tenge me jamini dedede bala kamitere!

Ceng Moro acel ngapwony jo ikop me pur kede gwoko leini obino but Yakobo pi penyo epone kame jame tie timere kede bala kame bin gin kibedo kede ipwonyere mere me ajikini. Akobo diko mamano kede jamini kame tie di ewaka opong icunye, di enyuto ne gi dedede kame gin kitieko timo. Lewic omo make kenekene pi gin dipere kede ami mere di tie wok icoloni me dud ot.

Icen mere, Yakobo kede papa mere, karacel kede ngapwony oko bedo karacel pi mato ecae. Ngapwony diko Waco be, 'wun kom itimunu iber ikabedo ni. Atie neno be Rubanga tie minowu winyonic atek kame itieunu timo. Do oudo amito minou tam moro.'

'Tam nyo ino?' Yakobo dikon bedo inyime, di cunye tie mielao winyo. Akadi papa mere da do oudo tie ked emit me winyo tam.

Ribunu jame ace go da. 'Kur ipopokunu gi,' ngapwony Waco kamano. Yakobo kede Papa mere diko ngico wang gi ken gi ken gi, di wigi ototolun. Ngapwony diko donyo gubo ecae momot di etero kare me ngingido negi kope iyore iyore. 'Popokogi dwong mere en keto jame dedede ken gi ken gi, bala epone kame wun iteunu timo kede no. leini da tie tenge kuca. Cam apura da tinge kuca. Coloni kamakou ipaco da tie tenge kuca. Do kame oribo jamego karacel, obino wudo epone kame otio kede jamego dedede pi mino ace kame tie ipoto kada kuo ayoyot.'

Yakobo diko yayango wie. Bin oudo en ewinyo itatam kamako diang di tie ipoto tien atat atota gino diko kelo wur ikuo mere. Do papa mere oko yamo be, 'nyo inono kame wan dokon okaruno timo anyen?'

'Liame kop moro,' napwony diko yamo kamano, 'Nenunu bala nat, ingeunu kakame anyakini karuno dongo iye kiber—kakame kidongo iye awakawaka dikiko woto anyakini kabeco? Eko ber pupakino anonok di eko yamo be, ibur kame bin coloni tie iye!' Papa me Yakobo diko bwoto nyero. Ngapwony diko medere kede yamo mere, 'Kede arienge me cam ace otuo mege kame cungo ipotiwu go karuno bedo me kabuto me leini. Dido ingei sabitin anonok, gikame oudo leini tie buto iye go twero top di kiko doko bolia kame kelo amio ne lobo!'

Ngapwony diko tatamo negi yote kapapat kame gin oudo kikwia kame mako 'ribo cam apura kede leini karacel do weko popoko gi.' Yoyot nono, Yakobo da oudo tie nyero di emuke muke, di eparo epone kame Rubanga ber di eriek kede etimo jame kede tien kop paka iton colonin kede arienge me cam katuo ipoto go da. Eko do mokobe Kara bin Rubanga otamo kop kamako jame dedede sek.'

- Yote mege en kame bin Yakobo kede papa mere osiao kede ribo jamini ipoto kede kakame odaro iye leini gi?
 - *Bure katut me colionin abin opng mege otio kede me pito yen ingei wekogi pi mwaka acel.*
 - *Kitio kede arienge me cam bala kabuto me leini di icen mere kiko tic kede bala bolia me tubuso amio me lobo.*
- Tam mege ace en kame yida ikaruno nywako kede Yakobo? Yote mege ace en kame yin iriribo kede jamini kapapat ipotoni kede kakame igwoko iye leini? (*migi kare me nyako tam*)

Icorakin But Ngapwony: Nywakunu tam kalikame oyamoiye cuto dodi pir gi tek twatwal ibut ekodet.

- Cete me dok kede diegi karuno top di oko tic kede bala bolia owok ipaco.
- Tiunu kede Buru (potash) bala bolia kede me timo sabuni.
- Ti kede lum kede boke me yen me wumo poto pi gegeng doi kame icen mere karuno dooko bolia me lobo.
- Tiunu kede gime pito leini kame konyiko kede me neko doi, tucutuco lobo, kede me keto bolia ipoti wu.
- Yeunu ne Gwen latao ipoti wu kede kakame ipurunu iye cam. Gin kibeco me camo jame aliao kadubo cam kede kudilinge.
- Tiunu kede cucung me cam me wumo poto, bala bolia, me moko mac ikeno, bala jame kakonyo gedo (me sepo wiot amotoko me nyanyalo jame me wango buriks.), kede dokon me pito leini.
- Ketunu leini atitino mege (bala Gwen, ipegei kayapak, apuo me paco) gicam me kede gidaro leini kacungo idud yen me anyakini arabo kagwoko dek nam. Cete gi obedo cam me dek nam kede me yen apita!
- Tiunu kede yen me anyakini kede yen me nyige bala cel me poto, kede me gagao yamo apek, kede me gengo mol me lobo.

Otiekunu napo tam kabeco atoto kamako ribo gi dedede ipoti kede kadaro leini wa di otio kede gi dedede kame Rubanga omio wa. Tam gi toto gi likame miowa garama moro akadi acel kwanyo kenekene etero ne wa kare anonok kede timo yik. **Kawan oribunu jame ipotiwa, okarununu tic kede gikame otieunu kede kirieko. Ribo jame gi karacel konyowa bedo jadar kabeco me jamno kame otieunu kede.** Manoni en obedo yongoyo me woto cam kede pito leini akom gi yot (cam ne diakal, ewoto jame me acata atot ne diakal) kede ekonyowa dwodwoko garaman me (wilo bolia kede me pito leini) dwong mere be, obino bedo kede poto kame kelo ameda di dokon likame euowa.

- Epone mene en kame wan obedunu kede poto me cam kede kadaro leini akelo newa ameda kede kalika ucowa di ekelo ne Rubanga deyo?
- Nyo en kame omitunu timo kede jame kibamarar kame oyarunu bedo kede?

Gikamiero timere e nine be, poto kame koribo jame iye didik nyao ameda kame wok iye. Kede wud ibamarar wan okarununu cobo rem kame tie idiakalewa, ocwao iduewa iskulu dokon onyuto cuny me kisa but jocan. Bedo jadar kagenere da dokon nyuto wor but Rubanga kede bero mere but jokiowa.

Nando, ongicunu odocon yote mogo kamako ribo leini ipotiwa kede dokon okounu neno gikame okarununu siao ibut icegun.

Ribo Leini kede Jame ace me apura

Jopur atot otieko do geno nyalo leini ipoti gi diki tie kede ngec koromo ikom bero kame wok kitimo kamanono.

- Joadi ikomu nataman do otieko keto leini ipotigi? Leini mege en kame yin itie kede?
- Di lubere kede ngec kame yin itie kede, bero nyo en kame tie ikom bedo kede leini gi?
- Pekini mege en kame tie ikom bedo kede leini gi?
- Leini mege en kame yin imito medo iya wini? Nyo en kame gengi medo leini gi?

Jopur ngeo be leini kelo bero ipoti gi. Do didik garaman me wilo leini gi kede gwoko gi twero bedo dwong. Di lubere kede ngec kede joko somo kame wan otie kede cuto, wekwa oti do kede ngec kame wun itieunu kede pi wudo yote me dwodwoko garaman piny di oko kianaro wok me camwa me poto tetekeny wek owilunu leini di oko gwoko gi iye pone kayoyot.

TIC IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: Wandiko anapeta iye bao.

Onapunu iponeso me leini apapt kame jo maro mito daro ilobo gi

TIC IEKODET KATIDI

Icorakin But Ngapwony: *Ikom anapeta me leini, pok ne ekodet acel acel iponeso me leini kapapat di iko minogi dwodwoko peny kame ooto kaman:*

- Lee no tie kade nyo, etimo nyo arabo ewoto nyo kame keto bero ipoto amotoko ne diakal?
- What does this animal need, and where on the farm can those things be found?
- Jame me tic mege en kame yin itie kede ipoto ni kame ikaruno tic kede me dwodwoko garaman me bedo kede leini gi ipoto ni? Bala nat, nyo en kame yin ikaruno tic kede me pito leini arabo me gero ot me gwoko leini?

MINO ADWOKINI: *Mi ikodeta nywak gikame gin kiwokunkede. Otie kede yote mogo piny kane kamako epone me tic kede leini poto pi kianaro wok me cam apura kede wud. Mi kope kapir gi tek nogi ngere iepone kamitere:*

- *Bolia – Cete me leini karuno nyano nyak me cam apura pien epone me woyo awok ikom leini dedede timo bolia apire tek. Woyo kame wokikom leini abedo iyot cocoko yoyot.*
- *Ameda – Cato abeon, cak, arabo caato leini ikokome. Bedo kede yote me wud apapat konyo itek twatwal pien kame acel odagi, icegun ka culo arora.*
- *Camo gikawok ikom leini – Leine kelo newa iponeso me cam apapat kame kelo ne diakalewa yot kom.*
- *Teko me tic kede twer – Me twomo pii, tero jo, me peno bwogi kede jame kakonywa kede pur.*

Bero atos twatwal tie ikom nyalo leini ipotiwa, do didik alorito kede pekini gengowa medo gi ikom pur wa. Kame onunu yote me ngongaro garaman kede kianaro wok me cam apurawa di otio kede jamini me tic kame Rubanga omiowa cuto ikom potiwa, wan okarunu wudo yote me lono pekini.

KEDE NGAWOTI

Ter dakikan anonok me nywako kede ngat obedo ingeti no epone me leini mege kame yin imito medo kede pekini kame iyaro Mito lono. Legunu pi ngat acel acel but Rubanga pi telo madalan me oot wu, emiwu rieko me tieko pekini dokon wek emiwu gikame imitunu iye pone meren kede iye sawa mere.

Icorakin But Ngapwony: *Ingei tieko Mino dakikan anonok me nywak kede ilega, peny ekodet epone me leini mege en kame kimito siao epone me daro di iko Mino gi kiwandiko kop mere piny kame di mit gi cacal tetekeny yin iko Mino gi tam me geno ekodet me pur kii dul pwony kalubo mere*

- Leini mege en kame itie Mito medo ikom potoni?

Riribo jame pi Gengo Doi

Oyaunu do tenge ikom leini di okunu neno kop kamako doi! Doi neno bala tie kelo dano dedede pekini, dokon wanunu dedede obedunu mono epone me tieko peko kamako doi ipotiwa. Akadi di mago da tie, bala kame Rubanga ocweo kede jame aliao acel acel kede leini pi tien kop, en da dokon ecweo yen kede lom acel acel kede tien kop.

- Yin itamo be Rubanga ocweo doi pinyo?

Icorakin But Ngapwony: *Icen ngei minokare me leno tam ikom kopni (cengemogo pore ber imijo nyeri!), tatamo iber:*

Doi tie kede aliasion atek di dokon kitek baba. Gikame mio gin kikelo newa peko ipotiwa no da dokon miogi kibeco me konyo gengo mol me lobo! Toto me dio keto bero ilobo iyore acel kame GMCCs timo kede. Dokon gin kitimo ne leini cam kabeco.

Eebo, Rubanga gire ocweo doi kede tien kop. Akaka ingungur pi kop kamako doi, wan miero opwoe pi itubus mere aber. Dokon bala jodar me giacwea mgge kagenere, eite tic wan me gwoko gi tetekeny kur kibwonwa dikiko donyo wire kakame cam apurawa tie iye kede ipoti wa me wek camwa bed di kom gi yot. Winyo aeac tie

be oli kede epone ayoyot me kwanyo doi. Do akadi di mago da tie, tie jamini mogo kame wan okaruno timo kede lame kawan otie kede ipotiwa kame mio gi likame kibwonowa.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Yote mege en kame jopur iya dulwu gengo kede doi?
- Wud nyo kede peko mege en kame tie iepone acel acel?
- Benyo, ikarununu tamo yote mogo ace me tic kede jame Katie newu cuto pi gengo doi (ribo jame)?

Icorakin But Ngapwony: *Wandiko anapeta me kopego iye bao, med kope ayai kom kope kame tie piny go kame idue asomo liko mulo.*

Yote me gengo doi:

- **Ngongolo doi piny:** Ngongolo doi karuno nyuto ni epone me dongo gi kede tien adi en kame ikaruno tic kedegi me pito leini ace bala nat (apuo arabu diegi).
 - **Puro doi piny:** Man en obedo yongoyo acon me kwanyo doi tenge kede aliasion gi dedede. Didik manoni maro timere di itio kede kweru me cing, arabu epone ace kamako tic kede teko me kom. Epone noni ber do ekaruno gwauno ne doi ace apat abwngun ked etui, eduparo ni bedo tic esawa dedede, do likame etot kede garaman.
 - **Wumo Dud cam apura (wumo lobo):** Wumo dud cam karuno dwodwoko dongo me doi dibeo kimino dongo gi doko tek. Abongo ceng, doi atos mine kede dongo. Jamini me wumo dud cam mito aketa di cam apura otieko wokun malo dodi doi pwodi titino. Gwokere kur imi jame me wumo dud cam apura bed di pek itek dokon kur kired ngic itek kame kikokelongwece arac dikiko neno dido kidiak itek.
 - **Wumo doi kede tipo me cam apura (GMCCs): Mane tio iber** kalamo ked euro cam kadongo malo, bala nat mudunga. Pito kodere kapepetun piny ienyiriri me cam apura, karuno dwodwoko rieny me ceng kame doi mito mr dongo. Kodere kapete apeta gi twero tweno wilobo, didkiko gengo doi dongo. Mogo dokon karuno kelo cam ace. Mogo karuno yiyo ikom cam apra ace dikiko geno jakuno gi piny kame likame kodaro gi kiber.
 - **Tic kede leini pi camo doi: Leini** karuno konyowa itek twatwal kede gengo doi di beo kii tero doke, diegi, oromini kede ipegei camo kakame doi me epne apapat opong iye. Ber time ikare kame kac otiek kede dokon dipwodi likame itemuno pito cam ace, kede arabu ridakino leini karacel iadul acel me poto. Gwen atudo, apuo kede ipegei pore gwoko gi kede ot kame okobo kede akoba. Manoni mito teko kede ngeg oromo me nyiko kede otgi arabu cel.
 - **Daro poti iepone kabere:** Kame kac otiek, nyige me doi cako nyai. Totolo epone kame doi nao nyai kede di beo kii puro tien arienge piny, di itio kede epone kame yin itieko pwonyere iye kimalo no.
 - **Bwoto allele me pii ipoto:** *(yami imane kenekene kame idue asomo okele) wan likame oyei newu tic kede yongayoni pien etero pii atos, dokon likame etio kede cam apura dedede, dokon eloko cam kagero dedede ilobo tenge.*
 - **Tic kede kemikol me gengo doi:** Mane da dokon tie yongoyo acel kame wan likame oyei newu tic kede. Kemikol twero bedo epone me neko do me awakawaka, da en emaro bedo yongayo kame li kede garaman. Do akadi di amanono, kitie kede pekini gi. Toto me kemikols obedo poison! Kiweko ngide gi ikom cam apura kede yen kame rac twatwal ne dano. Dokon kitwero neko yen apita kede cam apura ame komgi oudo yot, jame akuo aliao ipiny kame wan omito pimino cam apura wan yak iber da kineneko, dokon kimunao paka wen piiewa da. Dokon kimito gwokogi kede gwokere katek. Rubanga otieko minowa yote atos atota me gengodoi abongo kemikols!
- Diyai ikom yote kame wan obebeounu iye anonok karacel go, benyo, ineno tam moro anyen kame ber kong itie mito oot tamo tic kede iyanyim?

Icorakin But Ngapwony: *Yeine jo atos mino apor kede tamgi ikom kite kame gin kiwinyo kede timo gino ipotigi.*

Gengo doi obedo tic atek twatwal. Likam tie epone me gengo doi acel moro kame wan okaruno minou be itiunu kede. Epone aber kalamo en me tatamo yote apapat di ikounu wudo mene en kame ber odocon me tic kede iadul wu. Gin kibino kelo gikamitere kacacal dokon jotie kibecokina kame wun ikarununu siao kpe gi

ibutgi.

Kope Kajiko

Wan otikunu leno tam ikom yote me riribo jamini (weko pokopokogi) ipotiwa tetekeny dul acel acel me potiwa bed wud ameda kame wok ika papat me poto acel nono. Wan opwonyerenu ikom bedo jodar kagenere me gwoko jame dedede kame wan otie kede ipoto.

- Nyo en kame wun isiaunu kii dul pwonyini kamako tic kede gikame itieunu kede dedede ipotiwu?
- Benyo, tie gimoro kame nataman yin ineno ipotoni kitegelekina, kame yin ipore daro kiberi kede gwoke?
- Benyo, tie gimoro kame yin isiao kame tien kop mere nyen kibuti arabo katic mere nyen?

Oudunu jo anonok koyaro nywako tamgi.

Kii dul pwonywa koyar lubo, omitunu geno ngingico gikame okarununu timo karacel bala jopur pi konyo ngat acel acel wudo adwok me gengopekini kame oriamunu kede. Omitinu dokon yamo itek ikom epone kame potiwa kobarrar go karuno kelo kede deyo but Rubanga kede Mino winyo but jome adulwa.

Dul Pwonyere me 10: Tic karacel Pi Mino Deyo but Rubanga

Tam Ka Pir Gi Tek

- Tic karacel pi ngeno neno pekini di oko tic kede giame otie kede pi tieko gi.
- Nywak kede icegun kede Mino Rubanga deyo.

Jame me Tic

- Cal Agoa: Kads kamako pwonyere ace (wot gi di iko ngongolo gi adulion 10)
- Abunge me papulan adongo atar / itabun me wandiko kpe kapir gitek

Nyuto pwony

Wan okemo wangwa itek twatwal ikom kop kamako lwongo ka Rubanga butwa pi gwoko gi dedede kame En ecweo kie itabu ni dedede. Manoni ribaro giacwea dedede kame oluko wudewa, bombanwa kede lobowa. Wan dokon oyamo kop kamako yotkom lobo, cam kagero, gwoko jame kadubo cam apurawa kede kop kamako poti kame otimo yikgi iber. Wan oniangunu be pur obedo tic korurucun itek twatwal! Me ateni, pi yinbedo ngapur aber ipore bedo kede ngec kocwiny iepone kapapat ribaro paka ngec kamako temuno woto kodere kede gwoko gi, ngeno daro leini, gegengo doi kede ngeno daro kakame cam kede leini bedo iye. Jopur tio kede diru apapat buli ceng me Mino gi bedo jokame jame gi wok iber. Wan ongeunu be mane obedo nyuto pwony anyuta kenekene dokon jamini atos tie kame wan okarununu siao ikom pur kede daro leini. Ajangen tie atos atota kame osomo kop kamako pur, doko wan ocuko cunyu pi yamo kede gi pi wun siao kope katot ace. Kii dul pwony ni, wan oyamo ikom epone me me medere kede pwonyere! Dodi pwodi likotimo kamanono, onenunu ber adwokini aber kame twero wok ikom pur nejo me adul dedede.

LENO TAM IEKODET KATIDI

- Epone mene en kame ngapur karuno kelo kede adwokini aber ikom joadul? Tamakinunu par ikom tam kamako kope 10.

MINO ADWOKINI

Icorakin But Ngapwony: Mi ekodet acel acel nywak tam karomo 2-3. Ekodet acel acel pore medo tam ikom kame tie do likame kwanyo tam mogo tenge.

Adwokini Me Ebuka kayangere ipii

LENO TAM IEKODET KADWONG

Benyo, yin geno itieko tamo be adwokini me tic me ngapur mitere but dano acel acel pi ceng dedede? Jo kosomo itek mege en kame yin ingeo kame mitere buli ceng? Iton daktalen da likame mitere buli ceng. Wan dedede omitunu cam pi bedo kuo – buli ceng! Pur kame woto cam akome yot, cam kanyen kello bero but jo dedede me adul.

TIC IEKODET KADWONG

Icorakin But Ngapwony: Wud atasa kiyapakina arabo bakuli di iko bwoto iye pii. Ket atasa no piny. Di itieko tatamo gime atima, kwany ngat ka mire me timo kop no pi bino buti di eko donyo wuco ingarui katitino are arabo adek ikatasa no acel acel iesawa apapat.

Ngei be pii pwodi ocungo tir dokon di ebodo mot idud katasa.

- Nyo en katimere ne pii kame di engaru opoto iye?
 - *Ebuka kame yai ikakame engaru opoto iye tot atota.*

Manoni en kame jo lwongo be “adwokini me ebuka”. Manoni wan oporo kede tim acel moro no kame twero kelo adwokini kame sarakin diko mulo jamini ace—cengemogo iber arabo irac.

LENO TAM IEKODET KADWONG

- Tatamo gika timere kakame wun ikaunu kede kac adwong di ikounu wudo cam katot akome yot – bero nyo en kame emio but jodiakalni, but idueni, yot komi, isenteni, kede but jome adulni? Adwokini ‘aber me ebuka’ mene en kame wok ikom cam akome yot kelo?
 - *Kom jodiakal bedo yot dokon kitek dikikaruno timo tic kede oot isukulu.*
 - *Sente bedo koromo ipaco, cam, isoma kede nywak kede jocan kede jokame tie kede rem.*
 - *Cuny jo yom dokon kinumunumo kuo.*
 - *Joadul cunyi yom dokon kikaruno tieko pekini gi.*
 - *Kuo bedo caden me bero ka Rubanga.*
- Tatamo gikame timere kame di kacwa obedo goro. Pato nyo? Epone mene en kame emulo kede diakalni? Emulo kede yot komi, senteni, joadulni? Adwokini arac’ me ebuka’ mene en kame wok ikom lime wudo cam akome yot?
 - *Tuere kede lime me yot kom*
 - *Lime sente ne diakal, lime cam, lime isoma*
 - *Garaman kame wok ikom amuket medere ameda*
 - *Idue kei sukulu kede joadongo kei tic*
 - *Kuo doko nwang di auta kogere pi epone me kuo*

Pur me rieko karuno woto kac kibungetet aber kede cam kagero kom jo kame joadul wudo bero kiye ieiponeso katotatota. Aso, epone mene en kame oyikunu kede purwa teteken yodiakalewa kede joadulwa twer neno adwokini me ebuka aber kii adulion dedede me kuogi?

Pi dul pwony ni dedede, omitunu tamo kop ikom rem me pur kame wan otieunu kede di okounu tic karacel me cweno yik me sipaokinogi. Gikame wan omitunu timo tin kii kilasi omito konyowa yikere me cobo yik wu icen ngei pwonyere!

Som Atuc Jiri 4:9-12.

- Nyo en kame itieng ni pwonyowa iye kame wan opore pipimo kede pur?
 - *Wan otek kame di otio kede icegun.*
 - *Wan okarununu wudo adwokini aber me ticwa.*
 - *Wan okaruno konyere kenwa kame di pekini oneno newa.*

Wan onge be kame otio kenwa, udo potowa piny yoyot, singo twatwal mere kame wan oriamakin kede jame anwang. Dokon wan ongeunu iber be kame otio karacel, okaruno cobo jamini atot. Aso jome adulion otiekoo geno cocoko jopur karacel pi siao kop atot amako diru me pur apapat arabo epone me tieko pekini me poti gi. Cengemogo di itieunu kede ikodeta me pur cuto kii adul wu kame ikarununu donyo butgi, arabo cenge mogo imitunu geno ekodet me pur anyen. Madalan kany kalubo gi omito konyou kede epone me geno ekodet anyen me pur.

Madala me 1: Ngeno neno gime agege ipur

TIC IEKODET KADWONG

Asawa ine do me tamo kop iko poto, cam apura, kede leini kii adul ni teteken yikaruno timo tic. Oyarunu ngeno neno gime atima me agege teteken yitiunu karacel ikom gi.

Me agege, bala kame oyamo kede dipwodi, wiope kapid gi tek totatota ikom kop kamako pur. Wan osiaunu anonok kii itabu ni di oko mulo amula yamo kop kamako wikope ace kenekene. Aso otemunu ngingico kope anonok ikom wikope me pur kame omulo yamo iye do likame oko pwonyo.

- Wikop mene en kame koto imitunu siao kop ikome imwaka me anyim?

Icorakin but Ngapwony: Temuno ngingico **CAL AGOA:** *Kamako kads me pwonyere Ace kwany acel acel iye sawa bala ekodet wek ingenu neno mene en kame gin kimito siao kop atot ikome. Wace ngatel ikom gi pi naapo kads go iya tukito are di yin isomo ne acel acel – kamako wikop acel acel kame opore siao kop ikome kede ace da kamako wikope ace apapat.*

Kalubo mere, omitunu ngeno neno rem arabu pekini mege en kame tie nan ikom pur kame wun itiunu riamakin kede bala jome adul. Benyo, ebedo jame kadubo cam apura, lobo en araci, lime bolia, arabu lime pii arabu gimoro ace? Kalubo mere, omitunu yamo kop kom jo kede ikodeta kame karuno konyowa kede wikope gi, dokon omitunu tero kare iy ilega.

Ter dakikan 15 me timo gigi nataman:

1. Temuno somo kads kamako wikope kame wun imitunu siao kop ikomgi mwaka abino.
2. Tim anapeta me kope arabu pekini kame mito amaka kii adul wu kamako pur.
3. Jo kosomo kop mege en kame tie iya dul wu kame imitunu be twer konyowu kede wikope gi?
4. Bala ekodet, legunu pi rieko kede tel kibut Rubanga.

Tek itiekunu keto anapeta me kope, iporenu do yero mege apirgi tek ikomgi kame iporenu geno tic iye.

- Mege ikom kope kame wun ileunu tam ikomgi en apirgi tek kalamo? Bebeunu dokon ikom kads pi neno gikame pore me amemed ikom yik me pwonyere. Temununu somo di ikonu yero kads adek apirgi tek en kabed malo. Di ikounu namo gi karacel alubere kede teko me pirgi dodi apire tek akalamo en kabed malo me icegun.

Icorakin But Ngapwony: *Ekodet karuno tic kede yongoyo me tic kede kodi arabu yongayo Moro ace me yero kope apirgi tek me agea.*

Madala me 2: Cweunu Ekodet me Pur

Bala kame nataman do itieko ngeno kede gia aber ikaruno do donyo iekodeto me pur kii adul ni arabu kame likame tie moro iye adul ni, jo kame tie ked emit iye karuno cako ekodet no. ekodet me pur yei ne jo kame tie kede neno acacal arabu giatek negi moro pi pwonyere ibut ngat ocelu arabu wudo pwonyere ibut ngat kosomo kop me pur moro pi konyogi tieko pekinigi. Cako ekodet anyen tie gia yoyot twatwal. Itwerunu da dokon yero pi bedo kede ikodeta me pur anonok diki papat pi kemo tic ikom kope kapapat.

- Jo adi ikomu en kame lem tie iyekodet me pur cuto?
- Bero mege en kame itiekunu wudo iye?

Pi cako ekodet me pur, iyaro Mito dok ikom peny kalubere gi. Ikom dul pwonywa me tini, omitunu kemo wang wa ikom kope kame wun iyerunu be pirgi tek kalamo icegun di ikounu leno tam ikom peny gi pi siao epone me cako ekodet me pur. Buli kare kame ekodet me pur cakere kede, etie me rieko me yamo ikom peny gi.

1. **Tien kop nyo en omio ekodet mitere?** Bala nat: Pi siao kop kamako diru kidelelei anyen me pur, pi tieko peko kamako jame kadubo cam koolo jo arabu tuere, pi tic karacel ikom project kidelelei me pur, arabu timo ngic ikom kodere me pote dek mogo kame pore me tic kede.
2. **Ngai en kame telo wi Ekodet?** Ekodet ni tie me jo 3-4 gin en kame kop kamako temuno isawan me cokere obeikino kede telo cokeren. Ekodet ni twero wok ikom jo me kanisa arabu idier jotel me adul. Ikarununu winyere pi leleo tice me atima.

3. **Ngai gini en kame bino keto komgi iekodet?** Benyo, gin kimito bedo jokowok iye adul kame wun ibedunu iye arabo kiyaro wok ikom jo me adulion arom bala 2-3? Benyo, emito bino ribaro paka mon, cuo, kede ipongai da?
4. **Imitunu donyo riamo icokere tien adi?** Awene? Tuwai?

Madala me 3: Cweunu yik me Atima Karacel

Kalubo mere, iporenu cweni yik bala ekodet, pi yero EPONE kame imitunu tieko kede peko kede arabo cako gime atima.

TIC IEKODET KATIDI

Iorakin But Ngapwony: *Yutuno ne ekodet be wan otieunu tic me pur bala ekodet da en omio oporenu cweni yik. Kame di ekodet no dwong, pokere nu iye ikodeta me jo 8-10 do mi ekodet acel acel kem wikop me pur acel nono. Wandikunu madalan piny iye bao arabo itatamo madala acel ace liber di iko yei ne ekodet acel acel esawa me tieko madala acel acel di pwodi likame itatamo madala kalubo mere.*

Ter dakikan 30 me bebeo imadalan kame tie piny gi:

1. Legunu ikom kop kame wun iyerunu bala pirgi tek kalamo ace di ikwaunu Rubanga pi tel kede riekome mere.
2. Ngeunu yero epone me tieko pekini kede jame me tic kamitere.
 - a. Tieko pekini me cuny – Legunu di imounu tel ka Rubanga dokon mokunu tam pi cobuno lego pi potowu.
 - b. Kony kawok ibut Jo kosomo kame tie iya dulwu – Ngai en kame tie iyapi Kano pi konyou?
 - i. Ngapur me adul kanono kame tie kede ngec kocwiny
 - ii. Jotic me Abumente kame mako ajange me Pur
 - c. Iponeso ace me tieko pekini – iponeso mege ace me ooko en kame twero bedodi tie kakaler?
 - i. IKODETA KALIKAME ME ABUMENTE, Jopwonye kamako pur kobedo Ikuristayon, jame ka Rubanga ocweo kede jame katop kege me tieko pekini
 - ii. Pwonyere kame tie kakaler bala nat Pur Iye Pone ka Rubanga, Gwoko Lobo kede Pur, kede Pur iye pone Acon
3. Yerunu gime atima kede ngai en koyaro keto kop go itic
 - a. Leunu tam ikom NYO en kame mitere me atima
 - b. Yeunu NGAI en koyaro time
 - c. Leunu tam IYEPONE kame gigonogo pore timere kede
 - d. Discuss when it needs to be done
4. Bedunu kede ngic aber ikom jemo kame karuno wokun kibut jopiny, jokio, diakale kede icegun
 - a. Pekini mege en kame cengemogo karuno wokun ikom timo gigi?
 - b. Epone mene en kame jokioni cengemogo karuno timere kede pi kop kamako pur iye pone apat kame wun igeunu no? (*Benyo, tie kope mogo me itok kame karuno wokun?*)
 - c. Nyo en kame wun ikarununu timo pi gengo pekini di ikounu yikere me riamo kede gi kakame gin kiwokun kede?

MINO ADWOKINI – *Kame di ikodeta tie kame kato acel, mi ekodet acel acel nywak yik kame kitie kede. Peny ekodet dedede pi ngeno kame di gin kitie kede tam kame kitwero Mito memedo ikom yik gi.*

Madala me 4: Tic – Lub Yik kame itie kede

Kame itieko keto yik ni, pore inen be itime. Likame opore timo kope gi dedede tin, do osomunu ber madalan kame iporenu lubo me geno ekodet me purewu.

1. Wud pwonyere kame mitere ARABO inut tic ipoto Moro katitidi ARABO itim gikame itieko mokotamni me timo.
2. Kete itic. Ipore tamakino timo gikame ineno bala twero konyo temuno potoni. Jo ace karuno wudo pwonyere di beo kii anen kame wan onyuto negi.

3. Mi gang but ngat ocelu – Tamakino timo kianyen karuno bedo tek. Imito riamakin kede jame atek mogo iye. Kur ijalakino! Ting cuny kede minogang but dano ocelu.

Madala me 5: Mi Rubaga Deyo

Yutuno be, Rubanga ocweo Malo kede piny. Di eko puro poto di eko Mino butwa pi gwoko. Di wan otieunu tic itek me gwoko lobo, kur omi wiwa wil kede ilega kame di otie tic di osiaunu di opwounu Rubanga igi kame timere. Kuo me pwore kelo kuo but dano dedede. Dokon yutununu pi nywak kede icegun. Deyo do bed buten!

Oterunu kare me pwono Rubanga pi giacwea Megge me aura kede epone kame En eko konyowa kede ngec kamako epone me gwoko gi.

Icorakin But Ngapwony: Tel ekodet iye esawa me ilega me pwoc arabo ki wer were me pak pi cwec mege dedede kede giamia ka Rubanga dedede kame tie iya dul.

Kope Kajiko

Geni iya gege me itabu ni, obedunu siao kop kamako giacwea ka Rubanga kede epelu wan bala jogwok mere. Aso, otemunu dokon ngingico tam kapingi tek dedede kame dido ocegunu iye sawa ni karacel.

Ngai en katwero yutuno gikame dul pwony acel acel okemo?

Dul Pwony me 1: Giacwea dedede tie me ka Rubanga. Rubanga omio gi but wan pi gwoko.

Dul Pwony me 2: Epelu kajo en me pugo giacwea—gwoko gi kede tic kede do likame pi dudubo en.

Dul Pwony me 3: Rubanga en obedo ngapur Me Agege. Tic ka Adamu me agege en bin me bedo ngapur. Pur abedo lwongo amalo owok kibut Rubanga. Tic en obedo yik ka Rubanga me agege dokon tic mio wa tien kop kede wor.

Dul Pwony me 4: Rubanga karuno cango lobowa kadi wan ooto kii winyo kop Mere.

Dul Pwony me 5: Wan opito lobo tetekeny jame akuo abedo ilobo twer pito yen kede lum.

Dul Pwony me 6: Yen kede lum mito cam kibecokina (cam kagero) iye sawa opore arabo iye doket me dongo gi.

Dul Pwony me 7: Poto kame oyiko iber oyaro woto cam ne diakal me wek gin kinywak kede joka tie kede rem kede wek gin kired kede wud olamar.

Dul Pwony me 8: Yote tie apapat me gegengo giadubo cam kede tuere. Kur ijalakino, medere kede tamakino jamini anen kede nywako kede tingo cuny ngat ocelu.

Dul Pwony me 9: Rubanga otieko Minowa yote atota atota kame wan okaruno tic kede me sipakino potiwa di otio kede jame kame otie kede ipotiwa cuto. Kame di wan ocobo tic kede yote go emio potiwa medo woto newa jamini amed.

Dul Pwony me 10: Tic karacel pi niang ngeni pekini kede tic kede gikame otie kede pi tieko gi. Mio Rubanga deyo dokon wada otwero nywak kede icegun!

Kame di wan oyai kipwonyere ni, grnwa tie be kanisa ni oyaro:

Tic kede ngat ocelu kede jome adul pi:

- Gwoko giacwea kame Rubanga omiowa,
- Nywakongec kede winyo kame woko ipotiwa kede icegun, dokon
- Oko kello deyo but Rubanga kii purwa.